

Green Key

NORMEN

2022/2025

VERGADERLOCATIE

Inleiding

De aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) groeit met de dag. Als één van de meest actuele managementthema's van deze tijd staat het in de belangstelling van vele organisaties. Drie kernbegrippen staan centraal bij MVO: People, Planet en Profit (Triple P).

De maatschappelijke relevantie van het onderwerp is groot, omdat MVO het bedrijfsleven (naast onder meer overheden en maatschappelijk organisaties) een centrale rol heeft gegeven in het bijdragen aan misschien wel de belangrijkste uitdaging van onze samenleving: het realiseren van duurzame ontwikkeling.

De uitdaging is om een goede balans te vinden tussen deze drie waarden en op alle drie de vlakken waarde te creëren.

Green Key maakt het voor organisaties in de recreatie- en vrijetijdsbranche en de zakelijke markt mogelijk om praktisch en zichtbaar met MVO aan de slag te gaan. Green Key is wereldwijd het grootste duurzaamheidskeurmerk voor organisaties in de recreatieve sector.

Bedrijven met een Green Key keurmerk doen er alles aan bewuster te ondernemen, zonder dat hun gasten inleveren op comfort en kwaliteit. Zij gaan daarbij een stap verder dan wet- en regelgeving vereist. Deze handleiding bevat alle normen voor een specifieke productgroep. Na het lezen van dit document heeft u een goede indruk van de inhoud van het keurmerk en de onderwerpen die het omvat.

Wilt u daadwerkelijk het Green Key keurmerk gaan behalen? Kijk op www.greenkey.nl voor meer informatie over de aanmeldingsprocedure en antwoorden op veel gestelde vragen.

Green Key is een programma van de internationale non-gouvernementele organisatie FEE (Foundation for Environmental Education).

In Nederland is Stichting Keurmerk Milieu, Veiligheid en Kwaliteit verantwoordelijk voor de uitvoering van het Green Key programma.

Definitie Vergaderlocatie

Alle gebouwen en ruimtes die in hoofdzaak onderdak bieden aan vergaderingen en bijeenkomsten van kleine of grotere groepen die één of meer dagen/dagdelen over enkele of een aantal met elkaar samenhangende onderwerpen gestructureerd van gedachten wisselen of tot kennisvermeerdering komen.

In tegenstelling tot Beurs-, Congres en Evenementlocaties (andere handleiding) worden de verhuurde ruimtes bij Vergaderlocaties gemeubileerd aangeboden.

Colofon

Copyright © 2021

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Stichting Keurmerk Milieu, Veiligheid en Kwaliteit (KMKV).

Stichting Keurmerk Milieu, Veiligheid en Kwaliteit

Storkstraat 24

3833 LB LEUSDEN

Telefoon: +31 (0)33) 303 97 97

E-mail: greenkey@kmvk.nl

Internet: www.greenkey.nl

Aan deze handleiding is de grootst mogelijke zorg besteed. Mochten er onverhoopt toch fouten in staan, dan is Stichting Keurmerk Milieu, Veiligheid en Kwaliteit niet aansprakelijk voor welke gevolgen dan ook.

Alle definitives zijn indicatief, Stichting KMKV behoudt zich het recht voor om bij de definitieve indeling van een deelnemer af te wijken van de definitie. Uitgangspunt bij het indelen van een (potentiële) deelnemer is het vinden van de beste aansluiting op de bestaande bedrijfsvoering en aanwezige faciliteiten. Het aantal bedden, kamers, zalen, kampeerplaatsen is vanwege de gekozen modulaire opzet van Green Key van secundair belang.

Deze handleiding is eigendom van Stichting Keurmerk Milieu, Veiligheid & Kwaliteit. Niets uit deze handleiding mag gebruikt worden voor andere doeleinden zonder toestemming van Stichting KMKV.

Green Key Nederland:

- draagt zorg voor een onafhankelijke keuring, uitgevoerd door een derde partij. Deze keuring vindt plaats door een keurmeester die geen belangen heeft bij het te keuren bedrijf;
- brengt de deelnemers van Green Key Nederland op de hoogte zodra er sprake is van veranderingen in de criteria of toelichting op de criteria;
- alle gegevens die de deelnemer aanlevert voor Green Key deelname worden vertrouwelijk behandeld;
- behandelt alle persoonlijke gegevens volgens de AVG wetgeving;
- promoot de gecertificeerde bedrijven op de website greenkey.nl;
- deelt accommodatie gegevens van de gecertificeerde deelnemers aan derden (OTA's, websites, touroperators, etc.) ten behoeve van promotie van de accommodatie en het keurmerk;
- deelt of publiceert geen data of andere bedrijfsgevoelige informatie aan derden zonder uitdrukkelijke toestemming van het gecertificeerde bedrijf.

Datum van ingang: 1 januari 2022

Geldig tot en met: 31 december 2025

Toelichting keuring

Indien u met Green Key aan de slag gaat krijgt u te maken met termen en begrippen die wellicht nog onbekend voor u zijn. Hieronder lichten wij ter verduidelijking een aantal begrippen toe.

Mijn Green Key: De digitale database van Green Key Nederland is exclusief voor deelnemers aan het Green Key programma. De database bevat naast veel informatie over duurzaam ondernemen ook de Doe-Het-Zelf Keuring voor de Green Key. Deze Doe-Het-Zelf keuringsmodule speelt een centrale rol binnen de periodieke keuringen. Deelnemers worden pas gekeurd nadat zij de Doe-Het-Zelf keuringsmodule hebben ingevuld in de database.

Bewijsmateriaal: Deelnemers dienen aan te tonen dat ze aan de Green Key normen voldoen. Dit doen zij door bewijsmateriaal te verzamelen en toe te voegen in de Doe-Het-Zelf keuringsmodule. Bewijsmateriaal kent 2 vormen:

Visueel =	De deelnemer zorgt ervoor dat de genomen maatregelen voor de keurmeester zichtbaar en eenvoudig toegankelijk zijn voor visuele controle. Waar nodig worden documenten of materialen klaar gelegd. In de Doe-Het-Zelf keuring dient altijd een korte specifieke toelichting te worden gegeven op de norm.
Document =	De deelnemer heeft in de digitale database "Mijn Green Key" een document opgenomen waaruit blijkt waarom zij aan de norm voldoen. Desgewenst volgt een visuele inspectie op locatie tijdens de keuring.

Voorbeeld documenten:

Om de deelnemers aan het Green Key programma tegemoet te komen stelt Green Key voorbeeld documenten beschikbaar. Deze documenten kennen 3 vormen:

- A. **Gereedschap:** Een voorbeeld document dat verplicht als bewijsmateriaal dient te worden opgenomen in de Doe-Het-Zelf keuringsmodule bij de desbetreffende norm. Het document mag ook in eigen (huis)stijl, taal en/of opmaak gemaakt worden, mits de inhoud vergelijkbaar blijft met de inhoud van het originele document.
- B. **Verklaring:** Een voorbeeld document dat ongewijzigd voorzien van naam, datum en handtekening als bewijsmateriaal in de Doe-Het-Zelf keuringsmodule dient te worden opgenomen.
- C. **Hulpmiddel:** Een voorbeeld document dat u gebruikt om bepaalde zaken over- en inzichtelijk te maken. U bent vrij in uw keuze om dit document als bewijsmateriaal tijdens de keuring aan te bieden. Hiervoor is in de Doe-Het-Zelf keuringsmodule een aparte upload mogelijkheid opgenomen.

De blauwe I: Als u klikt op de blauwe bij de norm, dan staat hier de toelichting op de norm en de manier waarop de keurmeester deze norm checkt en of er bijvoorbeeld een gereedschap moet/kan worden gebruikt bij de norm.

Niveau bepaling:

In de onderliggende handleiding leest u over Verplichte (V *) en Optionele (O) normen, aangeduid als (V *) en (O). Deelnemers dienen aan alle verplichte normen te voldoen om Green Key te behalen. Op basis van de 'vrij te kiezen' optionele normen wordt het niveau van het Green Key certificaat bepaald.

Green Key kent 3 niveaus: Brons, Zilver en Goud. Aan de hand van het aantal optionele normen wordt het niveau bepaald.

Hoofdstuk indeling		Verplichte normen *	Optionele normen
1.	Management	5	0
2.	Communicatie	5	5
3.	Maatschappelijke betrokkenheid	1	6
4.	Water	2	4
5.	Reiniging	1	4
6.	Afval	2	8
7.	Energie	7	13
8.	Bouwen en groen	0	7
9.	Mobiliteit	1	6
10.	Eten en drinken	3	7
11.	Duurzaam inkopen	4	6
12.	Textiel	0	4
Totaal		31	70
		Brons	21
		Zilver	28
		Goud	35

Factsheets:

Het verduurzamen van uw organisatie in relatie tot het behalen van het Green Key certificaat vraagt om nieuwe kennis en inzichten. Om deelnemers op weg te helpen zijn de zogenaamde factsheets ontwikkeld. Factsheets zijn voor (potentiële) deelnemers aan het Green Key programma het vertrekpunt in hun zoektocht naar aanvullende informatie rondom Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen en duurzaamheid. De documenten kunt u downloaden van de website van Green Key, van de pagina Gereedschappen. U kunt momenteel gebruik maken van de volgende Factsheets:

Factsheet 1: Achtergrond informatie duurzaam ondernemen en Green Key: Binnen Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen en Green Key komt een zeer breed scala aan onderwerpen en thema's aan bod. Dit document beschrijft, naar de analogie van de Green Key hoofdstukken, de verschillende onderwerpen kort. Per onderwerp treft u een aantal relevante en informatieve websites zodat u altijd beschikt over informatie voor verdieping en verbreding.

Factsheet 2: Keurmerken: Het aantal keurmerken in relatie tot het thema duurzaamheid is groot en groeit. Om richting en duidelijkheid te creëren in dit speelveld is de Factsheet Wegingscriteria en keurmerken opgesteld. Dit document dient voor zowel deelnemers als de organisatie van Green Key als vertrekpunt bij het wegen en beoordelen van producten en keurmerken.

Keurmeesters:

Onderdeel van deelname aan Green Key is een periodieke keuring door een keurmeester. De keurmeesters van Green Key zijn onafhankelijke en ervaren professionals die in opdracht van Green Key op locatie komen controleren of u (in voldoende mate) voldoet aan de criteria van het keurmerk.

Naast het keuren van de normen wordt van de keurmeester verwacht dat:

- hij oog heeft voor en aandacht schenkt aan alle aspecten van uw organisatie die kunnen bijdragen aan of juist strijdig zijn met het zo verantwoord en duurzaam mogelijk uitvoeren van de activiteiten van uw organisatie.
- hij oog heeft voor de ontwikkeling van de duurzaamheid binnen uw organisatie en met de letter van de norm als vertrekpunt gelijkwaardigheid, relevantie en maat-en-omvang ook meeneemt in zijn overwegingen.

Rondom de keuringen zijn een aantal spelregels van toepassing, deze zijn beschreven in de deelnamevoorwaarden van Green Key

(<https://www.greenkey.nl/voorwaarden>)

1. Management

Nr	V/O	Norm	Toelichting
1.1.1/A	V	De deelnemer is op de hoogte van de voor de organisatie relevante beleidskaders en milieu wet- en regelgeving, voldoet hieraan en heeft de bijbehorende verklaring (A) en (indien van toepassing) EML rapportages (B) ingevuld.	<p>Green Key is een bovenwettelijk keurmerk. Voldoen aan relevante beleidskaders en milieu wet- en regelgeving is het vertrekpunt voor het behalen van Green Key. Deze norm omvat minimaal de volgende wet- en regelgeving.</p> <ul style="list-style-type: none"> * Wet milieubeheer (Activiteitenbesluit of vergunning) * De Europese Energy Efficiency Directive (EED) * Waterleidingwet / Legionellapreventie * HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points) * Wet hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden (WHVZ) * Landelijk afvalbeheerplan (LAP) * Besluit kunststofproducten voor eenmalig gebruik * Warenwetbesluit Attractie en Speeltoestellen (WAS) <p>A) Vanwege het specifieke karakter van deze norm is een Green Key document beschikbaar. U dient gebruik te maken van het document 'Verklaring Voldoen aan Wet- en Regelgeving' als bewijsmateriaal bij deze norm. Green Key documenten zijn te vinden op Mijn Green Key onder de knop Gereedschappen.</p> <p>B) De Wet milieubeheer verplicht bedrijven om energie te besparen. De activiteitenregeling geeft een uitwerking hiervan voor specifieke branches o.a. hotels en restaurants en sport en recreatie (campings/bungalowparken) via Erkende Maatregelen Lijsten. Vanaf 2019 is deze regelgeving aangescherpt. Naast de bestaande energiebesparingsplicht komt er een informatieplicht voor bedrijven en instellingen die meer dan 50.000 kWh elektriciteit of 25.000 m³ aardgas(equivalent) per jaar verbruiken.</p> <p>Valt uw bedrijf of instelling onder de informatieplicht? Dan moet u via het e-loket van RVO rapporteren welke energiebesparende maatregelen u heeft genomen. Voor Green Key dient u deze rapportage te uploaden. Veel van de te nemen maatregelen zijn onderdeel van de normen van Green Key. Maatregelen waaraan uw organisatie niet voldoet, zet u op de MVO-Actielijst.</p> <p>Na de eerste rapportage in 2019 moet u om de vier jaar uw bevoegd gezag informeren over de genomen maatregelen in uw inrichting. Voor de rapportage van de informatieplicht is vanaf begin 2019 het eLoket van RVO.nl beschikbaar.</p>

			<p>Controle: Document - De keurmeester controleert het document 'Verklaring Voldoen aan Beleidskaders en Wet- en Regelgeving' en (bij deelnemers die vallen onder de informatieplicht) de EML rapportage die via het eLoket van RVO.nl is ingevuld.</p>
1.2.1/A	V	<p>De deelnemer registreert in 'Mijn Green Key' jaarlijks minimaal de verbruiksgegevens (hoeveelheden en kosten) van gas, water, elektriciteit en restafval en streeft ernaar deze verbruiken en/of productie te verminderen.</p>	<p>Metten is weten. Monitoring van verbruiken geeft belangrijke informatie op basis waarvan organisaties kunnen vaststellen welke maatregelen het snelst rendement geven. Ook komen 'afwijkingen' sneller in beeld (bijvoorbeeld lekkages of slecht werkende apparatuur).</p> <p>Om aan de norm te voldoen registreren deelnemers de gevraagde gegevens op jaarbasis in de digitale database "Mijn Green Key" onder 'Mijn Verbruiksgegevens'. De deelnemers worden ook gevraagd het aantal overnachtingen/dagbezoekers in te vullen. Op basis van deze gegevens worden de kengetallen berekend.</p> <p>Green Key realiseert branche gegevens (indien voldoende gegevens beschikbaar zijn) op basis van de ingevoerde gegevens (zie de benchmark op 'Mijn Green Key'). Hier kunt u de verbruiken van uw organisatie vergelijken met andere Green Key bedrijven en kunt u zien of uw bedrijf beter of minder goed scoort.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert of de gegevens in de digitale database Mijn Green Key zijn ingevoerd (bij verbruik gegevens) en bespreekt opvallende zaken.</p>
1.3.1/A	V	<p>De deelnemer heeft een medewerker aangewezen als coördinator Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen/Green Key.</p>	<p>De coördinator is de groene motor achter de vergroening van uw organisatie. Een MVO coördinator heeft een centrale positie binnen de organisatie en heeft voldoende mandaat, expertise en mogelijkheden om het proces te aan te sturen, evalueren en bijsturen.</p> <p>De coördinator neemt minimaal de volgende taken op zich:</p> <ul style="list-style-type: none"> • controleert jaarlijks of de organisatie nog aan de normen van Green Key voldoet; • centraal aanspreekpunt voor alle MVO zaken binnen de organisatie; • draagt zorg voor de instructie van de medewerkers op het gebied van duurzaamheid; • is eindverantwoordelijk voor het opstellen en uitvoeren van de MVO-actielijst; <p>Controle: Mondeling - De keurmeester bespreekt aan de hand van de MVO-actielijst de voortgang en ambities met de MVO-coördinator.</p>
1.3.2/H	V	<p>De deelnemer heeft een Green Team aangesteld.</p>	<p>Het Green Team is de groene motor van uw organisatie en de denktank rondom uw MVO activiteiten. Het Green Team heeft een omvang passend bij de aard en grootte van uw organisatie. Een goed functionerend team met draagvlak binnen de organisatie en voldoende slagkracht bestaat minimaal uit 3 personen en vertegenwoordigt de verschillende disciplines binnen de organisatie.</p> <p>Eén lid van het Green team vervult de rol van coördinator, deze persoon is de schakel naar het management en koppelt daar naar terug en verzorgt waar nodig het fiat voor maatregelen en acties. Het Green Team heeft regelmatig</p>

			<p>overleg, in frequentie passend bij de aard en omvang van de organisatie en de mate waarin duurzaam ondernemen reeds integraal onderdeel is van de dagelijkse praktijk. Vanuit efficiëntie overwegingen is het aan te bevelen het Green Team overleg aan te laten sluiten op bestaande reguliere overlegmomenten en 'MVO/ Green Key' als agendapunt tijdens deze overleggen toe te voegen.</p> <p>Uitzondering: Voor kleine bedrijven (minder dan 5 FTE) kan volstaan worden met één Green Team lid dat dan tevens Green Key coördinator is.</p> <p>Tussen directie/management en het Green Team is wederzijds gevraagde en ongevraagde informatie-uitwisseling.</p> <p>De coördinator van het Green Team neemt minimaal de volgende taken op zich:</p> <ul style="list-style-type: none"> • controleert jaarlijks of de organisatie nog aan de normen van Green Key voldoet; • centraal aanspreekpunt voor alle MVO zaken binnen de organisatie; • draagt zorg voor de instructie van de medewerkers op het gebied van duurzaamheid; • is eindverantwoordelijk voor het opstellen en uitvoeren van de MVO-actielijst; • is verantwoordelijk voor het regelmatig bijeen roepen van het team en schriftelijk vastleggen van deze bijeenkomsten (bijv. agenda, notulen) <p>De Green Team leden werken gezamenlijk actief aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • het blijvend voldoen aan de normen van Green Key; • ontwikkeling van acties rondom maatschappelijk verantwoord ondernemen; • het opnemen van de acties in de MVO actielijst; • de uitvoering van de acties op de MVO actielijst (norm 1.3.2). <p>Controle: Document - De keurmeester controleert of de namen en functies van de Green Team deelnemers ingevoerd zijn in de toelichting van de DoeHetZelf keuring en neemt het schriftelijk materiaal rondom de bijeenkomsten door.</p>
1.3.3/A	V	<p>Het Green Team heeft een MVO-actielijst opgesteld.</p> <p>In de MVO-actielijst staan maatregelen en doelstellingen opgenomen rondom minimaal het energieverbruik (gas en elektriciteit), waterreductie en afval (scheiding en reductie). In de MVO-actielijst wordt aangegeven welke maatregelen zijn afgerond t.o.v. de (eventuele) vorige keuring.</p>	<p>Duurzaam ondernemen is een continu proces. Vooruitkijken is een voorwaarde voor succes. In 2050 moet Nederland CO2-neutraal zijn. Als het gaat om gebruik van grondstoffen is een volledig circulaire economie het doel in 2050. Om deze doelen te halen dient iedereen stappen te nemen.</p> <p>De MVO-actielijst geeft steeds voor de komende 2 jaar aan welke MVO maatregelen uw organisatie overweegt te nemen om uw organisatie te verduurzamen en hoe uw organisatie toewerkt naar een energie neutrale en circulaire organisatie. In het document zijn concrete doelstellingen opgenomen voor zowel de korte, middellange als lange termijn. In de MVO-actielijst besteedt uw organisatie minimaal aandacht aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> * het verminderen van de verbruiken van gas, water, elektra, linnengoed; * het verbeteren van de afvalscheiding. het verminderen van de totale hoeveelheid afval én het verminderen van het

		<p>percentage restafval; * scholing van het team op duurzaamheidsthema's; * behalen van meer optionele normen;</p> <p>Uiteraard aangevuld met zaken die zelfstandig binnen het Green Team worden ontwikkeld.</p> <p>Vanwege het specifieke karakter van deze norm is een Green Key gereedschap beschikbaar. Uw organisatie dient gebruik te maken van het document 'Gereedschap MVO-actielijst' als bewijsmateriaal bij deze norm. Green Key documenten zijn te vinden op Mijn Green Key onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de actuele MVO-actielijst en de MVO-actielijst uit (de eventuele) vorige keuring, de spreiding van de acties over de verschillende MVO thema's inkoop, reductie verbruiken, MBO aspecten, communicatie en bespreekt de beschreven maatregelen en doelstellingen.</p>
--	--	--

2. Communicatie

Nr	V/O	Norm	Toelichting
2.1.1/A	V	De deelnemer beschikt over een MVO-verklaring en communiceert deze met de gasten.	<p>Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen is geen project, maar een integrale visie op de kernactiviteiten van uw organisatie. Door hier in alle processen – van inkoop, productie, verkoop tot onderhoud, HR en marketingcommunicatie – rekening mee te houden kan MVO voor veel meerwaarde zorgen.</p> <p>In de MVO-verklaring legt u uw ambitie rondom duurzaamheid vast en doet u een duurzame belofte aan uw gasten. In dit door de hoogst leidinggevende ondertekende document geeft u aan dat Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen een integraal onderdeel is van uw bedrijfsvoering. De MVO-Verklaring is bij voorkeur opgemaakt in uw eigen huisstijl, kort en bondig. De MVO-verklaring besteedt minimaal aandacht aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uw inspanningen en ambities rondom Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen; • uw algemene MVO doelstellingen (zowel People als Planet); • een aantal concrete activiteiten en resultaten van het MVO beleid. <p>Vanwege het specifieke karakter van deze norm is een Green Key voorbeeld document beschikbaar. Wij adviseren u het document te personaliseren. De MVO-verklaring moet echt uw eigen MVO-visie weergeven. Voorbeelddocumenten zijn te vinden op 'Mijn Green Key' onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de MVO-Verklaring inhoudelijk, de wijze van publiceren en de datering.</p>
2.1.2/B	O	De deelnemer stelt een MVO-jaarverslag op en communiceert deze naar haar stakeholders.	<p>Een MVO-jaarverslag is een prima instrument om informatie over uw duurzaamheidsinspanningen te delen. In een apart duurzaamheidsverslag of maatschappelijk jaarverslag beschrijft u transparant en uitgebreid over uw visie, strategie, ambities (korte en lange termijn) en voortgang bij het verduurzamen van uw organisatie. Hierbij wordt aandacht besteed aan zowel de economische, sociale en milieu aspecten van duurzaamheid. Het MVO jaarverslag kan ook een hoofdstuk zijn in het algemene jaarverslag van de deelnemer.</p> <p>Het MVO-jaarverslag:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Verschijnt minimaal om de 2 jaar, de voorkeur ligt bij een jaarlijkse publicatie; * Het verslag betreft een nationale, specifiek op de Nederlandse situatie geschreven document; * Het verslag is gepubliceerd op de website en de link naar de website dient actief te worden verspreid onder stakeholders. <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert het MVO-jaarverslag inhoudelijk, de wijze van communiceren richting</p>

			stakeholders en de digitale beschikbaarheid.
2.1.3/B	V	De deelnemer heeft afspraken gemaakt (indien van toepassing) met de gebouweigenaar, exploitanten (bijvoorbeeld pachters van horeca of winkels) en onderhuurders over de verduurzaming van de locatie en bedrijfsvoering.	<p>Door over duurzaamheid te communiceren met deze partijen stimuleert de deelnemer deze partijen om (gezamenlijke) duurzame stappen te zetten.</p> <p>Gebouweigenaren hebben veel invloed op de verduurzaming (met name op energie gebied) van het pand. Exploitanten en onderhuurders maken gebruik van het pand van de deelnemer en zijn in sommige gevallen onderdeel van de bedrijfsvoering van de deelnemer. Met hen is het verstandig om afspraken te maken hoe zij zo duurzaam mogelijk gebruik maken van de locatie.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de gemaakte afspraken en de communicatie met de gebouweigenaar, exploitanten en onderhuurders (bijvoorbeeld contracten, brieven, notulen, etc.)</p>
2.2.1/A	V	De deelnemer communiceert op minimaal 5 manieren over Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (beleid en activiteiten) en/of Green Key met de gasten.	<p>Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen heeft een positieve invloed op uw organisatie, mits goed en transparant uitgevoerd. De meerwaarde van uw inspanningen om uw organisatie te verduurzamen komen ook voort uit de wijze waarop u communiceert over deze inspanningen. Door uw MVO activiteiten en Green Key zichtbaar te maken binnen uw organisatie wordt het onderdeel van de gastbeleving.</p> <p>Verplicht:</p> <p>A. De deelnemer heeft het Green Key schild op een voor gasten zichtbare plaats opgehangen (1);</p> <p>B. De deelnemer publiceert op de website een tekst rondom Green Key (inclusief logo Green Key en link naar Green Key website) (2);</p> <p>Eigen invulling:</p> <p>C. De deelnemer communiceert op nog minimaal 3 manieren over Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen met de gasten (3, 4 en 5).</p> <p>Voorbeelden van mogelijke MVO communicatie uitingen zijn uitingen over MVO via een intern videokanaal of digitaal scherm, MVO berichten in uw nieuwsbrief, het structureel hijsen van de Green Key vlag, het aanbieden van de Green Key brochure, uitingen in het bedrijfsmagazine, regelmatige aandacht voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen op sociale media, een MVO tekst in het huishoudelijk reglement, een tekst in de bevestigingsbrief en/of aankomstbrief voor uw gasten, etc.</p> <p>De MVO communicatie uitingen die al in andere normen zijn opgevoerd, mogen niet nogmaals voor deze norm worden gebruikt (bijvoorbeeld MVO-Verklaring, communicatie handdoeken gebruik of tekst op menukaart).</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert tijdens de rondgang de aanwezigheid en inhoud van de communicatie uitingen.</p>

2.2.3/B	O	De deelnemer verzamelt en analyseert continu gegevens rondom de gasttevredenheid en gebruikt deze gegevens om de dienstverlening te verbeteren.	<p>Binnen Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen zijn de bevindingen en ervaringen van gasten met uw organisatie een belangrijke indicator voor de mate waarin u slaagt in het voldoen aan de verwachtingen van uw gasten. Door actief navraag te doen naar de ervaringen van uw gasten met uw organisatie en diensten geeft u vorm aan deze verantwoordelijkheid. De vraagstelling dient niet alleen te gaan over duurzaamheidsaspecten, maar omvat het totale spectrum van uw product.</p> <p>Door het meten en analyseren van de gasttevredenheid verkrijgt de deelnemer een goed beeld van kwaliteit van hun huidige dienstverlening. Door het analyseren van de uitkomsten van de verzamelde gegevens en het vertalen van deze naar verbeteracties, verbetert de deelnemer de kwaliteit van het product en de service niveau naar de gasten.</p> <p>Gasttevredenheidonderzoek kan zowel plaats vinden op basis van een eigen systematiek als door gebruik van openbare 'review' websites, mits hier actief mee om wordt gegaan (analyse en opvolging).</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert het document waaruit blijkt dat gegevens worden verzameld, op welke wijze de inzameling van de gegevens plaats vindt, hoe deze gegevens worden geanalyseerd en op welke wijze opvolging gegeven wordt aan de conclusies.</p>
2.2.5/A	V	De deelnemer communiceert naar haar gasten over de lokale activiteiten op het gebied van cultureel erfgoed, sociale-, natuur- en/of milieuactiviteiten.	<p>Eén van de doelstellingen van Green Key is het stimuleren van activiteiten rondom natuur- en milieueducatie. Verantwoord toerisme stimuleert uw organisatie door uw gasten te informeren over lokale gebruiken, lokale activiteiten rondom cultureel erfgoed en door milieuvriendelijke activiteiten af te raden.</p> <p>Voorbeelden van lokale activiteiten zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het aanbieden van vaar-, wandel- en/of fietsroutes (in groepsverband of individueel) in natuurgebieden of stadscentra; - het aanbieden van natuur excursies of stadswandelingen met een gids; - door brochures van musea en tentoonstellingen aan te bieden. <p>De ondernemer bevordert verantwoordelijk toeristisch gedrag op de bestemming.</p> <p>NB: Deze norm is niet van toepassing voor volledig zakelijke locaties.</p> <p>Controle: Visueel - de keurmeester controleert op welke wijze de deelnemer activiteiten rondom natuur- en milieueducatie aanbiedt.</p>
2.4.1/H	V	De deelnemer communiceert over Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen en Green Key met alle medewerkers van de organisatie bij	<p>Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen heeft een positieve invloed op uw organisatie, mits goed en transparant uitgevoerd. De meerwaarde van uw inspanningen om uw organisatie te verduurzamen komen ook voort uit de wijze waarop u communiceert over deze inspanningen en in hoeverre uw medewerkers betrokken zijn bij het proces. Door structureel met uw medewerkers over Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen te communiceren groeit het</p>

		<p>indiensttreding (A) én vervolgens periodiek (minimaal tweemaal per jaar) (B).</p>	<p>bewustzijn en het draagvlak binnen uw organisatie.</p> <p>(A) Indiensttreding: Maak communicatie over de MVO inspanningen een structureel onderdeel van het inwerktraject. Stel een kennisdocument op waarin minimaal antwoord wordt gegeven op de vragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat is MVO?; • Wat doet uw organisatie aan MVO?; • Wat is Green Key?; • Wat betekent MVO/Green Key voor mij als medewerker? <p>Uitgangspunt is dat medewerkers die contact hebben met gasten de gasten kunnen informeren over de actuele duurzaamheidsinitiatieven van de deelnemer en het Green Key keurmerk.</p> <p>(B) Periodieke communicatie kan bestaan uit bijvoorbeeld medewerkersbijeenkomsten, interne nieuwsbrieven, MVO updates via het intranet, sociale media, actuele berichten op het prikbord.</p> <p>Vanwege het specifieke karakter van een aantal normen in dit hoofdstuk is een Green Key document beschikbaar. Bij deze norm kunt u gebruik maken van het document 'Hulpmiddel - MVO-instructie medewerkers' . Wenst u het document ook als bewijsmateriaal te gebruiken dan kunt u het document uploaden bij de eerste norm van deze DoeHetZelf-keuring of u legt het document klaar ter inzage. Green Key documenten zijn te vinden op 'Mijn Green Key' onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Document -</p> <p>(A) De keurmeester beoordeelt het kennisdocument op inhoud en de wijze waarop het beschikbaar gesteld is aan de medewerkers. De keurmeester spreekt willekeurige medewerkers aan over MVO en Green Key.</p> <p>(B) De periodieke communicatie wordt beoordeeld op inhoud en actualiteit. De keurmeester be vraagt willekeurige medewerkers over MVO en Green Key.</p>
2.4.2/H	O	<p>De deelnemer verzamelt en analyseert minimaal eens in de 2 jaar gegevens rondom de medewerkerstevredenheid en gebruikt deze gegevens om de werkomstandigheden te verbeteren.</p>	<p>Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen is een proces, waarbij ook aandacht voor werkomgeving en arbeidsomstandigheden een belangrijk onderdeel is. Een maatschappelijk betrokken organisatie heeft aandacht voor alle stakeholders zowel de interne als externe.</p> <p>Medewerkerstevredenheid is een duidelijke graadmeter voor de wijze waarop de deelnemer invulling geeft aan de rol van werkgever. Door regelmatig en anoniem uw medewerkers te bevragen houdt u zicht op hun beleving van de organisatie en krijgt u aanknopingspunten aangereikt om tot verbeteringen te komen. Een functioneringsgesprek is geen invulling van deze norm.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester bekijkt het gebruikte formulier, de uitdraai van de uitkomsten en bespreekt de</p>

			genomen acties ter verbetering.
2.4.3/H	O	<p>De deelnemer heeft alle Green Team leden een (online) training rondom Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen laten volgen</p> <p>en/of</p> <p>De deelnemer heeft alle vaste medewerkers met een aanstelling van meer dan 12 uur een (interne) training rondom Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen laten volgen.</p>	<p>Door het Green Team en de medewerkers te scholen en trainen gaat duurzaam ondernemen meer leven binnen de organisatie en kunnen doelen sneller behaald worden. Onder scholing/training worden verstaan activiteiten met als doel het vergaren van kennis en/of vaardigheden rondom MVO, met als doel het functioneren van de medewerker op dit gebied te verbeteren. Green Key spreekt van passende scholing indien binnen het programma minimaal de volgende onderwerpen aan de orde komen:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Welke (milieu) uitdagingen spelen wereldwijd? * Welke duurzaamheid thema's spelen er in het toerisme? * Wat is en wat vraagt Green Key? * Wat betekent dit voor de werkzaamheden van de medewerker? <p>De scholing kan zowel bestaan uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> * een online programma waarin de medewerker meerdere modules doorloopt; * een groepstraining van minimaal een dagdeel. <p><i>NB: Green Key stelt aan deelnemers een (digitale) presentatie beschikbaar die deelnemers kunnen inzetten voor een interne training. De deelnemer kan de presentatie aanvragen door een e-mail te sturen aan info@kmvk.nl.</i></p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de bewijsmaterialen (bijvoorbeeld behaalde certificaten, bewijs van participatie, inhoud training). De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
2.5.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer publiceert bovenop de normen in dit hoofdstuk nog minimaal 1 communicatie uiting van de MVO inspanningen van de organisatie.	<p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de documentatie waaruit blijkt dat de deelnemer nog minimaal 1 communicatie uiting van de MVO inspanningen van de organisatie heeft verricht.</p>

3. Maatschappelijke betrokkenheid

Nr	V/O	Norm	Toelichting
3.1.1/A	V	De deelnemer toont zich maatschappelijk betrokken en levert jaarlijks op minimaal 3 verschillende manieren een maatschappelijke bijdrage.	<p>Door maatschappelijk betrokken te ondernemen creëert de deelnemer niet alleen waarde en goodwill voor de eigen organisatie, maar is de organisatie ook van extra toegevoegde waarde voor de maatschappij en lokale omgeving.</p> <p>Binnen deze norm gaat het om maatschappelijke bijdragen zoals bijvoorbeeld sponsoren, doneren, bijdragen in natura en deelname aan activiteiten als bijvoorbeeld Earth Hour, Wereld Kanker Dag, Warme Truiendag, NLDoet, etc.</p> <p>De bijdrage kan van beperkte omvang zijn, maar mag nooit een winstoogmerk hebben. Voor ketens tellen maximaal 2 activiteiten van het hoofdkantoor mee. Minimaal 1 activiteit dient plaats te vinden op lokaal niveau.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer neemt eigen documentatie op waaruit de maatschappelijke bijdrage blijkt.</p>
3.1.2/B	O	De deelnemer toont zich maatschappelijk betrokken en levert jaarlijks op minimaal 6 verschillende manieren een maatschappelijke bijdrage.	<p>Door maatschappelijk betrokken te ondernemen creëert de deelnemer niet alleen waarde en goodwill voor de eigen organisatie, maar is de organisatie ook van extra toegevoegde waarde voor de maatschappij en lokale omgeving.</p> <p>Binnen deze norm gaat het om maatschappelijke bijdragen zoals bijvoorbeeld sponsoren, doneren, bijdragen in natura en deelname aan activiteiten als bijvoorbeeld Earth Hour, Wereld Kanker Dag, Warme Truiendag, NLDoet, etc.</p> <p>De bijdrage kan van beperkte omvang zijn, maar mag nooit een winstoogmerk hebben. Voor ketens tellen maximaal 4 activiteiten van het hoofdkantoor mee. Minimaal 2 activiteiten dienen plaats te vinden op lokaal niveau.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer neemt eigen documentatie op waaruit de maatschappelijke bijdrage blijkt.</p>
3.1.3/A	O	De deelnemer initieert en/of participeert in regionale samenwerkingsverbanden en/of netwerken met als doel het verduurzamen van de regio.	<p>Door maatschappelijk betrokken te ondernemen creëert de deelnemer niet alleen waarde en goodwill voor de eigen organisatie, maar is de organisatie ook van toegevoegde waarde voor de lokale omgeving.</p> <p>Door het regionaal initiëren van /participeren in regionale samenwerkingsverbanden wordt het duurzame karakter van de regio versterkt. Voorbeelden zijn het opzetten van een lokale markt met streekproducten, het ontwikkelen van een lokaal groengebied, het participeren in structuren die als doel hebben de regio te verduurzamen, het initiëren van een programma ter bevordering van de participatie van mensen met een achterstand tot de arbeidsmarkt.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer neemt eigen documentatie op in het digitale archief waaruit blijkt dat deze initiatiefnemer is van of actief participeert in duurzame netwerken en/of samenwerkingsverbanden in de regio.</p>

3.1.8/B	O	De deelnemer heeft een uitgeschreven beleid (inclusief uitvoeringsplan) dat aandacht besteedt aan diversiteit en inclusiviteit binnen de eigen organisatie.	<p>Door maatschappelijk betrokken te ondernemen creëert de deelnemer niet alleen waarde en goodwill voor de eigen organisatie, maar is de organisatie ook van extra toegevoegde waarde voor de maatschappij en lokale omgeving.</p> <p>Een diverse en inclusieve organisatie is een goede afspiegeling van de maatschappij en zorgt dat er ruimte is voor iedereen ongeacht de leeftijd, levensfase, functieverblijfsduur, geslacht of afkomst.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer neemt eigen documentatie op rondom haar beleid rondom inclusiviteit en diversiteit.</p>
3.2.1/A	O	De locatie van de deelnemer is dusdanig toegankelijk voor mindervalide gasten dat zij van de kernfaciliteit van de organisatie gebruik kunnen maken.	<p>Door het treffen van gerichte maatregelen wordt een organisatie toegankelijk voor mindervalide gasten, zodat ook zij optimaal van de locatie gebruik kunnen maken. Voorbeelden zijn mindervalide parkeerplaatsen, drempelvrije ruimtes, mindervalide toiletten, gebruik van pictogrammen, liften en/of mindervalide slaapverblijven.</p> <p>Het punt wordt alleen behaald indien de kernactiviteit van de onderneming volledig toegankelijk is voor mindervalide gasten.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert tijdens de rondgang de aanwezigheid van de benoemde faciliteiten. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
3.3.1/H	O	De deelnemer heeft medewerkers in dienst met afstand tot de arbeidsmarkt conform de uitgangspunten van de Participatiewet.	<p>Iedereen die kan werken maar het op de arbeidsmarkt zonder ondersteuning niet redt, valt onder de Participatiewet. De wet moet ervoor zorgen dat meer mensen werk vinden, ook mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.</p> <p>Doel van de overheid is dat het medewerkersbestand van bedrijven voor minimaal 5% bestaat uit medewerkers met een afstand tot de arbeidsmarkt. Hieronder vallen mensen met een geestelijke, lichamelijke of sociaaleconomische beperking. Om dit te realiseren is de inzet en betrokkenheid van alle bedrijven en instellingen in Nederland nodig.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer neemt eigen documentatie op waaruit blijkt dat een medewerker in dienst is (geweest) met afstand tot de arbeidsmarkt.</p>
3.4.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer heeft bovenop de normen in dit hoofdstuk nog minimaal 1 extra inspanning verricht op het gebied van maatschappelijke betrokkenheid.	<p>Controle: Document - De deelnemer neemt eigen documentatie op waaruit blijkt dat de deelnemer nog minimaal 1 inspanning heeft verricht op het gebied van maatschappelijke betrokkenheid.</p>

4. Water

Nr	V/O	Norm	Toelichting
4.2.1/A	V	De deelnemer reduceert de waterdoorstroom van kranen tot maximaal 6 liter per minuut.	<p>Het gemiddelde (huishoudelijke) waterverbruik in Europa en de Verenigde Staten ligt tussen de 200 en 600 liter per persoon per dag. Het verbruik van schoon drinkwater is milieubelastend, omdat bij het filteren, transporteren, afvoeren en verwarmen van water veel energie wordt gebruikt.</p> <p>Het reduceren van de waterdoorstroom van kranen kan o.a. aan de hand van waterbesparende kranen en het plaatsen van perlatoeren.</p> <p>Zorg periodiek voor controle van de doorstroming van de kranen om eventuele afwijkingen tijdig te constateren.</p> <p>De volgende kranen vallen niet onder deze norm:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Kranen om het bad mee te vullen (badkranen); * Spoelkranen in professionele keukens. <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert aan de hand van een steekproef de doorstroming van de kranen.</p>
4.2.2/A	O	De deelnemer reduceert de waterdoorstroom van kranen tot maximaal 4 liter per minuut.	<p>Het gemiddelde (huishoudelijke) waterverbruik in Europa en de Verenigde Staten ligt tussen de 200 en 600 liter per persoon per dag. Het verbruik van schoon drinkwater is milieubelastend, omdat bij het filteren, transporteren, afvoeren en verwarmen van water veel energie wordt gebruikt.</p> <p>Het reduceren van de waterdoorstroom van kranen kan o.a. aan de hand van waterbesparende kranen en het plaatsen van perlatoeren. Tip: Zorg periodiek voor controle van de doorstroming van de kranen om eventuele afwijkingen tijdig te constateren.</p> <p>De volgende kranen vallen niet binnen deze norm:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Kranen om het bad mee te vullen (badkranen); * Spoelkranen in professionele keukens. <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert aan de hand van een steekproef de doorstroming van de kranen.</p>
4.3.1/A	V	De deelnemer heeft minimaal 1 maatregel genomen om het waterverbruik in de toiletten te beperken.	<p>Het verbruik van schoon drinkwater is milieubelastend, omdat bij het filteren, transporteren, afvoeren en verwarmen van water veel energie wordt gebruikt. Van Green Key deelnemers wordt verwacht dat zij het gebruik van leidingwater beperken.</p>

		reduceren.	<p>Mogelijke maatregelen om het verbruik van leidingwater in toiletten te verminderen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> * (A) stopknop of dubbelspoelknop op de toiletten * (B) beperking van de hoeveelheid water in de stortbak van de toiletten tot maximaal 6 liter per spoeling. * (C) het vlotterniveau handmatig inregelen * (D) eigen invulling <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de maatregelen om het waterverbruik van de toiletten te reduceren. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
4.3.2/A	O	De deelnemer maakt in de meerderheid van de openbare toiletgroepen gebruik van waterloze urinoirs en/of druk- of sensorkranen.	<p>Het verbruik van schoon drinkwater is milieubelastend, omdat bij het filteren, transporteren, afvoeren en verwarmen van water veel energie wordt gebruikt. Van deelnemers aan het Green Key certificaat wordt verwacht dat zij het gebruik van leidingwater beperken.</p> <p><i>Tip: Zorg bij sensorkranen die werken op batterijen voor een correcte inzameling en afvoer van de batterijen.</i></p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de waterloze urinoirs, druk- en sensorkranen. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
4.4.1/A	O	De deelnemer maakt gebruik van B-water / grijs water.	<p>Het hergebruik van hemelwater of drinkwater zorgt dat er minder nieuw drinkwater benodigd is. Hemelwater of B-water kan o.a. worden gebruikt voor het spoelen van toiletten of het bewateren van de groenvoorziening.</p> <p>Controle : Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van het B- of grijswaterverbruik.</p>
4.6.1./A	O	BONUSNORM: De deelnemer heeft bovenop de maatregelen uit dit hoofdstuk nog 1 maatregel genomen om water te besparen.	<p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de extra waterbesparende maatregel.</p>

5. Reiniging

Nr	V/O	Norm	Toelichting
5.1.0/A	O	De deelnemer heeft een inventarisatie gemaakt van alle binnen de organisatie gebruikte schoonmaakmiddelen.	<p>Schoonmaakmiddelen kunnen schadelijk zijn voor het milieu. Van Green Key deelnemers wordt verwacht dat zij kritisch omgaan met deze producten en op milieuverantwoorde wijze hun schoonmaak (laten) uitvoeren. Bij een milieuverantwoorde schoonmaak wordt efficiënt omgegaan met water en schoonmaakmiddel en draagt het schoonmaakmiddel een milieukeurmerk. Schoonmaakmiddelen met een milieukeurmerk belasten het milieu minder dan producten zonder een keurmerk.</p> <p>Het inventariseren van schoonmaakproducten geeft een goed beeld welke schoonmaakproducten aanwezig zijn, bij welke leverancier deze worden afgenomen, in hoeverre deze een milieukeurmerk dragen en waar verbetermogelijkheden liggen.</p> <p>Vanwege het specifieke karakter van een aantal normen in dit hoofdstuk is een Green Key document beschikbaar. Bij deze norm kunt u gebruik maken van het document 'Hulpmiddel - Inventarisatie Schoonmaakmiddelen'. Green Key documenten zijn te vinden op 'Mijn Green Key' onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert het ingevulde document.</p>
5.1.1/A	V	De deelnemer maakt schoon op milieuverantwoorde wijze.	<p>Schoonmaakmiddelen kunnen schadelijk zijn voor het milieu. Van Green Key deelnemers wordt verwacht dat zij kritisch omgaan met deze producten en op milieuverantwoorde wijze hun schoonmaak (laten) uitvoeren. Bij een milieuverantwoorde schoonmaak wordt efficiënt omgegaan met water en schoonmaakmiddel en draagt het schoonmaakmiddel een milieukeurmerk. Een milieuverantwoorde schoonmaak voldoet binnen de Green Key systematiek minimaal aan de volgende criteria:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Interieur-, sanitair én vloerreinigers zijn voorzien van een milieukeurmerk. De meest voorkomende milieukeurmerken voor sanitair- en interieurreinigers zijn het Europees Ecolabel, Cradle2Cradle, Nordic Swan en Blaue Engel; * Gebruik van een doseersysteem voor optimale dosering; * Gebruik van microvezeldoekjes; * Geen van de gebruikte schoonmaakmiddelen bevatten bestanddelen die voorkomen op de 'Zwarte lijst' van Green Key International. <p>1. Onder de volgende voorwaarden kunnen ook producten zonder keurmerk voldoen, indien het product:</p> <ul style="list-style-type: none"> • aantoonbaar gelijkwaardig is aan producten voorzien van een milieukeurmerk;

			<ul style="list-style-type: none"> • in verdunde vorm alleen schoonmaakazijn, waterstofperoxide, citroenzuur en mierenzuur of een mengsel daarvan bevat; • alleen micro-organismen of enzymen bevat; • slechts bestaat uit osmose- of ozonwater. <p>2. Bij uitbesteding van de schoonmaak dient binnen 1 jaar na de eerste beoordeling voor Green Key, het contract te worden herzien op basis van de hiervoor genoemde voorwaarden.</p> <p>3. De deelnemer gebruikt voor de juiste dosering van alle schoonmaakmiddelen een doseersysteem. Dit voorkomt verspilling en zorgt voor een optimale werking en een lagere milieubelasting. De volgende systemen zijn passend:</p> <ul style="list-style-type: none"> * doseerflacon; * solids, poeders en/of stuksverpakkingen; * mobiel of stationair doseerstation; * een automatische doseersysteem. <p><i>NB: Specifieke reinigingsmiddelen die toegepast moeten worden vanuit voor voedselveiligheid (HACCP) wetgeving vallen niet onder deze norm.</i></p> <p>Extra informatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Goed gebruik van microvezeldoekjes bespaart op het gebruik van schoonmaakmiddel en water. Het aanschaf bedrag ligt iets hoger maar de mogelijkheid tot hergebruik en de schoonmaak kwaliteit rechtvaardigt de hogere kosten. * Interieurreinigers zijn in het algemeen reinigers bestemd voor het dagelijkse onderhoud van het interieur. Ze zijn neutraal (ph :7) of licht alkalisch (ph 8-10) * Sanitairreinigers zijn in het algemeen bestemd voor het dagelijkse onderhoud van natte ruimtes (toilet, bad, douche). Ze zijn in het algemeen zuur (ph lager dan 7). <p>Er zijn ook periodieke reinigers die niet dagelijks worden gebruikt, maar alleen bij beurten waarbij er krachtiger middelen gebruikt dienen te worden. Deze zijn vaak sterk zuur of sterk alkalisch.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van het doseersysteem en de microvezeldoekjes en de aanwezigheid van het keurmerk op de sanitair- en interieurreiniger. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
5.1.5/A	O	De deelnemer biedt in de publiekstoiletten zeep aan in dispensers én voorzien van een handzeep met een duurzaamheidskeurmerk.	<p>Schoonmaakmiddelen kunnen schadelijk zijn voor het milieu. Van Green Key deelnemers wordt verwacht dat zij kritisch omgaan met deze producten. Handzeep met een keurmerk zorgt voor een lagere milieubelasting omdat het product minder milieubelastende grondstoffen bevat. Door ook gebruik te maken van dispensers op basis van grootverpakking en hervullen, wordt ook milieuwinst behaald in het transport en de hoeveelheid verpakkingsmateriaal.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van het product. De deelnemer zorgt dat de items</p>

			eenvoudig toegankelijk zijn.
5.1.6/I	O	De deelnemer gebruikt voor de vaatwasmachine een schoonmaakmiddel én een naglansmiddel met een duurzaamheidskeurmerk.	<p>Schoonmaakmiddelen kunnen schadelijk zijn voor het milieu. Van Green Key deelnemers wordt verwacht dat zij kritisch omgaan met deze producten.. Gebruik van schoonmaakmiddel en naglansmiddel voor de vaatwasser met een milieukeurmerk is minder milieubelastend omdat het product minder milieubelastende grondstoffen bevat.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van het schoonmaakmiddel en het naglansmiddel. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
5.2.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer gebruikt bovenop de bovenstaande normen nog minimaal 2 duurzame reinigingsmiddelen.	<p>Gebruik van schoonmaakmiddel met een milieukeurmerk is minder milieubelastend, omdat bij de productie gebruik gemaakt is van minder milieubelastende grondstoffen. Binnen deze norm vallen o.a. wasmiddelen en keukenreinigers met een milieukeurmerk.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de producten.</p>

6. Afval

Nr	V/O	Norm	Toelichting
6.1.1/A	O	De deelnemer heeft inzichtelijk gemaakt welke hoeveelheden en fracties afval per jaar geproduceerd worden en koppelt hier acties en doelstellingen aan in de MVO-actielijst.	<p>Op lange termijn dreigt een tekort aan grondstoffen. Bronnen raken uitgeput zonder dat er goede alternatieven voor handen zijn. Het goed scheiden van afval in verschillende stromen maakt het mogelijk om de materialen te gaan hergebruiken. Hergebruik van materialen in plaats van het gebruik van nieuwe grondstoffen zorgt voor een lagere belasting van het ecosysteem en voorkomt het uitputten van de bronnen. Hoe lager het percentage restafval dat resteert, hoe beter de afvalscheiding heeft plaatsgevonden. Het uiteindelijke doel is om 100% van de afvalstromen te recyclen en te zorgen dat restafval niet meer bestaat. Om structureel de voortgang van het verduurzamingsproces te kunnen monitoren is data onmisbaar.</p> <p>In vele gevallen zijn de overzichten van de afvalstromen per periode op te vragen bij de afvalverwerker.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de gevraagde data (bij voorkeur digitaal).</p>
6.1.2/A	O	De deelnemer zamelt PMD, plastic en/of schoon folie apart in en laat deze als gescheiden fractie door de afvalverwerker afvoeren en verwerken.	<p>Plastic wordt via een chemisch proces uit aardolie gemaakt en is niet biologisch afbreekbaar. Vrij in de natuur blijft plasticafval lang bestaan en is daarmee belastend voor de natuur en het milieu. Toch is het een hoogwaardig materiaal met vele nuttige toepassingen. Hergebruik zonder dat het in het milieu terecht komt vermindert nieuwe plastic productie en is daarom duurzamer.</p> <p>Door middel van het inzamelen van (schoon) plastic wordt het mogelijk het plastic te hergebruiken. Steeds meer afvalverwerkers zamelen plastic, metaal en drinkkartonnen (PMD) als aparte stroom in.</p> <p><i>NB: Petflessen (voor statiegeld) vallen niet onder deze norm.</i></p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van gescheiden inzameling en afvoer van (schoon) plastic/PMD.</p>
6.1.3/l	O	De deelnemer zamelt swill apart in en laat deze als gescheiden fractie door de afvalverwerker afvoeren en verwerken.	<p>Een deel van het gft-afval bestaat uit etensresten: dit is swill. Swill is dus eigenlijk al het organische afval dat vrijkomt in een keuken, kantine of restaurant. Zoals resten van sauzen, brood, gekookte voedingsmiddelen en groenten en fruit. Toch is het een hoogwaardig materiaal met vele nuttige toepassingen (o.a. verwerking tot biodiesel). Om de afvalstroom swill op een duurzame manier te kunnen hergebruiken is het van groot belang dat dit goed gescheiden wordt van andere afvalstromen. Behalve dat het scheiden van swill verplicht is, heeft het ook bepaalde voordelen. We noemen er een aantal:</p>

			<ul style="list-style-type: none"> * Door aparte afvalbakken blijft andere afval 'schoon' en daardoor beter recyclebaar. * Je wordt je bewust van de hoeveelheid voedselverspilling. * Door een juiste scheiding kunnen er volop nieuwe biogassen gemaakt worden. <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van gescheiden inzameling en afvoer van swill en de bijbehorende administratie.</p>
6.1.4/l	O	De deelnemer zamelt sinaasappelschillen apart in en laat deze als gescheiden fractie door de afvalverwerker afvoeren en verwerken.	<p>Binnen sommige organisaties zijn sinaasappelschillen een afvalstroom van behoorlijke omvang. Vooralsnog eindigen deze schillen samen met het gft-afval in biovergisters, maar vergistingsbedrijven kunnen de schillen in vele gevallen niet goed verwerken. Doordat sinaasappelschillen veel water bevatten, leveren ze weinig energie. Het wordt steeds duidelijker dat sinaasappelschillen een hoogwaardig materiaal met vele nuttige toepassingen zijn (o.a. voor cosmetica of dranken). Door deze stroom apart in te zamelen en af te voeren draagt men bij aan de gewenste circulaire economie.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van gescheiden inzameling en afvoer van sinaasappelschillen en de bijbehorende administratie.</p>
6.1.5/l	O	De deelnemer zamelt koffiedik apart in en laat deze als gescheiden fractie door de afvalverwerker afvoeren en verwerken.	<p>Nederlanders nuttigen gemiddeld zo'n vier koppen koffie per dag. Dat levert een gigantische hoeveelheid koffiedik op. In plaats van die miljoenen kilo's bij het restafval te deponeren adviseren wij de drab als aparte stroom in te zamelen. Koffiedik is in steeds meer processen een hoogwaardig materiaal met vele nuttige toepassingen (o.a. kweken oesterzwammen). Door deze stroom apart in te zamelen en af te voeren draagt men bij aan de gewenste circulaire economie.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van gescheiden inzameling en afvoer van koffiedik en de bijbehorende administratie.</p>
6.2.1/A	O	De deelnemer biedt gasten en bezoekers voorzieningen aan om afval apart in te leveren. Het aantal voorzieningen is in verhouding tot de omvang van de organisatie. De afvalbakken zijn voorzien van duidelijk zichtbare pictogrammen en/of benamingen.	<p>In een circulaire economie bestaat geen afval en worden grondstoffen steeds opnieuw gebruikt. Het voorkomen, reduceren en hergebruiken van materialen is het uitgangspunt. Afval wordt een grondstof, dit is met sommige materialen makkelijker te realiseren dan met andere. Door afval van gasten aan de bron te scheiden reduceert de deelnemer de hoeveelheid restafval en kan meer afval worden gerecycled. Recycling zorgt voor een lagere milieubelasting dan het afvoeren en verbranden van afval.</p> <p>Kies voor gescheiden afvalbakken met duidelijke pictogrammen of een combinatie van Nederlandse en anderstalige benamingen, zodat het ook voor internationale gasten duidelijk is in welke bak ze gescheiden afval kunnen inleveren.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert het aantal aanwezige afvalbakken voor gescheiden afvalinzameling.</p>
6.2.6/A	V	De deelnemer zorgt in de kantoren en kantines (op locaties waar gasten niet	<p>Afvalinzameling werkt het beste indien voldoende bakken aanwezig zijn. Het scheiden van afvalstromen draagt bij aan een duurzame bedrijfsvoering en het behalen van de doelstellingen op het gebied van circulariteit. Aan de hand van</p>

		zijn) voor (afval)bakken voor gescheiden afvalinzameling en voert de fracties gescheiden af.	<p>een inventarisatie heeft de deelnemer bepaald wat de meest relevante afvalstromen zijn om apart in te zamelen en af te voeren.</p> <p>Controle: visueel - De keurmeester controleert op de aanwezigheid van een prullenbak in de backoffice.</p>
6.3.3/G	O	De deelnemer zamelt koffiebekers apart in en laat deze als gescheiden fractie door de afvalverwerker afvoeren én verwerken.	<p>In een circulaire economie bestaat geen afval en worden grondstoffen steeds opnieuw gebruikt. Het voorkomen, reduceren en hergebruiken van materialen is het uitgangspunt. Afval wordt een grondstof, dit is met sommige materialen makkelijker te realiseren dan met andere. Koffiebekers zijn, mits apart ingezameld en afgevoerd, prima in een kringloop te plaatsen. Gebruikte koffiebekers verwerkt men tot papiervezel, wat goed bruikbaar is voor talloze toepassingen (o.a. toiletpapier).</p> <p>Controle: Visueel + Administratief - De keurmeester controleert de aanwezigheid van aparte inzamelpunten en controleert de contractuele afspraken rondom het afvoeren en verwerken van de koffiebekers.</p>
6.3.4/M	V	<p>De deelnemer serveert in de horeca de volgende items zonder monoverpakking:</p> <p>* sauzen * peper en zout</p>	<p>Door het gebruik van grootverpakkingen produceert de deelnemer minder afval, dit is minder schadelijk voor het milieu en draagt bij aan het behalen van de doelstellingen rondom de circulaire economie.</p> <p>De Milieudienst wenst ook navulbare verpakkingen. Het is een misverstand dat de HACCP (VWA) monoverpakkingen zou eisen en monoverpakkingen verplicht. Alle verpakkingen kunnen en mogen (her)gebruikt worden, zolang de hygiëne goed is en de temperatuur van het product aan de eisen voldoet.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de verpakking van de genoemde producten. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
6.3.5/M	O	De deelnemer biedt bij het verstrekken van eten & drinken géén producten in monoverpakking aan.	<p>Door het gebruik van grootverpakkingen produceert de deelnemer minder afval, dit is minder schadelijk voor het milieu en draagt bij aan het behalen van de doelstellingen rondom de circulaire economie.</p> <p>De Milieudienst wenst ook navulbare verpakkingen. Het is een misverstand dat de HACCP (VWA) monoverpakkingen zou eisen en monoverpakkingen verplicht. Alle verpakkingen kunnen en mogen (her)gebruikt worden, zolang de hygiëne goed is en de temperatuur van het product aan de eisen voldoet.</p> <p>Als er vanwege goede redenen maximaal 2 items toch in mono verpakking worden aangeboden dan krijgt de deelnemer ook dit optionele punt.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de verpakking van de genoemde producten. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
6.3.6/l	V	<p>De deelnemer serveert minimaal 3 van de volgende 5 items op een duurzame wijze:</p> <ul style="list-style-type: none"> • koffiemelk 	<p>In een circulaire economie bestaat geen afval en worden grondstoffen steeds opnieuw gebruikt. Het voorkomen, reduceren en hergebruiken van materialen is het uitgangspunt. Afval wordt een grondstof, dit is met sommige materialen makkelijker te realiseren dan met andere. Een item is duurzame als het aan 1 van de volgende aspecten</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • suiker • koekjes • honing • thee 	<p>voldoet:</p> <p>* het product wordt niet in monoverpakking aangeboden; * de monoverpakking van het product is gemaakt van herbruikbaar materiaal (bijvoorbeeld papier).</p> <p>De voorkeur gaat sterk uit naar artikelen waarbij zowel de inhoud als de verpakking verantwoord is geproduceerd.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de verpakking en inhoud van de 3 items.</p>
6.4.2/M	O	De deelnemer streeft actief naar het verminderen van de voedselverspilling door actief gebruik te maken van een digitaal of visueel systeem voor de voedselverspillingen en/of werkt samen met een externe partij die overschot producten aanbiedt aan derden.	<p>Jaarlijks gooit de horeca 51.000 ton aan voedsel weg met een inkoopwaarde van circa 900 miljoen euro. Gemiddeld genomen is dit 20-25% van het inkoopvolume. Zowel op het vlak van duurzaamheid als het terugdringen van kosten liggen er veel kansen wanneer de voedselverspilling wordt gereduceerd.</p> <p>Goede monitoringsprogramma's voor voedselverspilling zijn bijvoorbeeld Winnow en Waste Watchers. Externe partijen die voedselrestanten kunnen ophalen/ (laten) halen en verwerken zijn onder andere De Voedselbank, Too Good to Go en ResQ Club.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid en inhoud van de weggegooid voedselresten en/of de keurmeester controleert de genomen maatregelen om voedselverspilling te reduceren.</p>
6.5.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer heeft nog minimaal 1 maatregel genomen rondom afvalpreventie en/of -scheiding.	<p>Controle: Visueel: De keurmeester controleert de genoemde maatregel rondom afvalscheiding.</p> <p>Document: De deelnemer heeft documentatie toegevoegd waaruit blijkt dat er een extra maatregel is genomen rondom afvalpreventie.</p>

7. Energie

Nr	V/O	Norm	Toelichting
7.1.1/A	V	De deelnemer maakt uitsluitend gebruik van energie-efficiënte binnen- en buitenverlichting en reclameverlichting.	<p>Energie-efficiënte verlichtingstypes zijn : TL5, spaarlampen, natrium hogedruklampen, metaal halogenide lampen en LED lampen. Traditionele TL, PL, halogeen- en gloeilampen voldoen niet.</p> <p>Uitzondering: Podium- en museale verlichting is van deze norm uitgezonderd.</p> <p>Controle: Visueel: De keurmeester controleert op basis van een steekproef de in het gebouw aanwezige verlichting en indien van toepassing controleert de keurmeester de lichtpunteninventarisatie (niet energie efficiënte verlichting) en het bijbehorende vervangingsplan.</p>
7.1.2/A	V	De deelnemer beperkt het aantal branduren van verlichting door het toepassen van sensoren bij (A): * de buitenverlichting * verlichting in koel- en vriesruimtes * de lift én (B) in alle overige ruimtes waar niet frequent mensen komen.	<p>Het onnodig branden van verlichting dient voorkomen te worden. Sensoren schakelen lampen aan en uit op basis van bijvoorbeeld aanwezigheid van personen (bewegingssensor) of bij te weinig lichtinval (daglichtsensor) of beiden. Op deze wijze wordt het onnodig branden van lampen voorkomen.</p> <p>(A) De deelnemer past verplicht sensoren toe op: * de buitenverlichting; * koel- en vriesruimtes; * de liften</p> <p>(B) Om aan de norm te voldoen dienen alle overige 'ruimtes' waar niet vaak mensen komen, zoals bijvoorbeeld opslagruimtes, technische ruimtes, sanitair, garage, fietsenberging, werkkasten etc. voorzien te worden van aanwezigheid en/of daglichtsensoren.</p> <p>NB: Indien het geïnstalleerd vermogen achter een schakelaar 1,2 kW of meer is dan is uw organisatie ook wettelijk verplicht om een sensor te plaatsen .</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van sensoren op genoemde locaties.</p>
7.2.1/A	O	De deelnemer past minimaal 2 van de onderstaande genoemde energiebesparende technische maatregelen toe op de aanwezige klimaatinstallaties (verwarmen en koelen	<p>Het voorkomen van energieverlies of ongewenste energieverbruik draagt bij aan het verminderen van de energievraag. Elke besparing levert direct rendement op voor het milieu en kostenbesparing.</p> <p>Hoe minder energie er nodig is, des te minder er opgewekt hoeft te worden. De meest toegepaste strategie om tot energiebesparing te komen heet de Trias Energetica. De oorspronkelijke vorm van de Trias Energetica is als volgt:</p>

		<p>op gebouwniveau).</p> <ul style="list-style-type: none"> * HR ketels in cascade; * warmteterugwinning op ventilatielucht; * centrale opwekking van koude > 250 Watt. 	<ul style="list-style-type: none"> * Beperk het energieverbruik; * Gebruik energie uit hernieuwbare bronnen; * Gebruik eindige energiebronnen zo efficiënt mogelijk. <p>Binnen Green Key komen deze drie stappen in verschillende normen aan de orde.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de aangegeven systemen in de technische ruimte(s). De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
7.2.2/A	V	<p>De deelnemer past alle in de toelichting genoemde <u>wettelijk verplichte</u> energiebesparende technische maatregelen toe op de aanwezige klimaatinstallaties (verwarmen en koelen op gebouwniveau).</p>	<p>Het voorkomen van energieverlies of ongewenste energieverbruik draagt bij aan het verminderen van de energievraag. Elke besparing levert direct rendement op voor het milieu en kostenbesparing.</p> <p>Hoe minder energie er nodig is, des te minder er opgewekt hoeft te worden.</p> <p>De wettelijk verplichte energiebesparende maatregelen op gebouwniveau met betrekking tot de klimaatinstallaties zijn:</p> <p><u>Gebouwverwarming:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> * Voorkom door een schakeling dat de Centrale Verwarming (CV) buiten bedrijfstijd op vollast aanstaat; * Pas een schakelklok op de CV installatie toe; * Pas een weersafhankelijke regeling op de CV toe; * Pas een frequentieregeling op uw CV pomp toe; * Pas pompschakelaars op de circulatiepomp van vloerverwarming toe; * Breng leidingisolatie aan om warmwaterleidingen en appendages * Pas in ruimtes > 25m2 thermostaatkranen toe; <p><u>Warmwatervoorziening:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> * Breng leidingisolatie aan om warmwaterleidingen en appendages. <p><u>Gebouwventilatie:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> * Pas een timer toe om onnodig ventileren buiten bedrijfstijd te voorkomen; * Isoleer de ventilatiekanalen bij toepassing van WTW en indien de temperatuur in de ventilatiekanalen meer dan 10 °C hoger is dan de omgeving; <p><u>Gebouwkoeling:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> * Koelmachines voor luchtbehandeling zijn voorzien van gescheiden luchtaanzuiging. * Breng leidingisolatie aan om de koudemiddel leidingen en appendages.

			<p>Vanwege het specifieke karakter van deze norm is een Green Key document beschikbaar. U dient gebruik te maken van het document 'Inventarisatie wettelijk verplichte energiebesparende maatregelen' als bewijsmateriaal bij deze norm. Green Key documenten zijn te vinden op Mijn Green Key onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Visueel/Document - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de opgegeven systemen in de technische ruimte(s) van het gebouw en controleert het ingevulde gereedschap.</p>
7.2.3/A	V	De deelnemer gebruikt een energieregistratie- en bewakingssysteem.	<p>Op welke manier de deelnemer een Energieregistratie- en Bewakingssysteem (EBS) moet toepassen in o.a. afhankelijk van de gebouw grootte en het energieverbruik per gebouw. Hierin is de volgende indeling gemaakt:</p> <p>Verbruik per gebouw:</p> <p>a. Verbruik aardgas kleiner dan 25.000 m³ per jaar of verbruik elektra < dan 88.000 kWh per jaar of bruto oppervlakte gebouw kleiner dan 1.500 m². Neem actie A.</p> <p>b. Verbruik aardgas tussen de 25.000 en 75.000 m³/jaar of verbruik elektra tussen 88.000-265.000 kWh per jaar of bruto oppervlakte gebouw < dan 4.440 m². Neem actie B.</p> <p>c. Verbruik aardgas tussen de 75.000 en 170.000 m³/jaar of verbruik elektra tussen 265.000 en 1.000.000 kWh per jaar of bruto oppervlakte gebouw kleiner dan 10.000 m². Neem actie C.</p> <p>d. Verbruik aardgas groter dan 170.000 m³ per jaar of verbruik elektra > 1.000.000 kWh per jaar of bruto oppervlakte gebouw > dan 10.000 m². Neem actie D.</p> <p>Ten nemen ACTIES:</p> <p>a. Geen maatregel</p> <p>b. Slimme meter(s) toepassen voor gas en elektra waarbij per periode het energieverbruik automatisch wordt geregistreerd.</p> <p>c. Een automatische Energieregistratie- en Bewakingssysteem met rapportagefunctie waarbij handmatig analyses gemaakt kunnen worden van het energieverbruik per periode.</p> <p>d. Een automatische Energieregistratie- en Bewakingssysteem in combinatie met een gebouwbeheerssysteem. Dit systeem registreert en analyseert automatisch de verbruiken van klimaatinstallaties op basis waarvan optimale instellingen mogelijk zijn. Ook heeft het de mogelijkheid tot rapportages. Het bestaat dus uit hardware en software. Optimale regeling en sturing van de in het gebouw aanwezige (klimaat)installaties en apparatuur is van belang voor een minimaal energiegebruik. Van belang is daarom dat 'setpoints' (o.a. de ruimtetemperatuur en dag/nacht temperatuur) ingesteld kunnen worden en dat het energieverbruik 'real time' gemeten kan worden. Idealiter wordt een gebouwbeheerssysteem (met monitorings- en rapportagefunctie) toegepast waarmee automatisch geregeld wordt op ingegeven setpoints voor dag/avond/nacht waarden per ruimte/gebouwdeel.</p> <p>Het doel van deze wettelijk verplichte norm is het borgen van de optimale energiezuinige in- en afstellingen van klimaatinstallaties in grotere gebouwen door het automatisch laten registreren en analyseren van energieverbruiken</p>

			<p>met een Energieregistratie- en Bewakingssysteem (EBS).</p> <p>Zie voor meer informatie de handleiding Energieregistratie- en Bewakingssysteem, www.rvo.nl.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de aanwezigheid van een automatische registratie en analyse en/of de aanwezigheid van het juiste EBS.</p>
7.4.1/A	O	De deelnemer koopt groene stroom in.	<p>Groene stroom is elektriciteit die wordt opgewekt uit bijvoorbeeld biomassa uit afvalstromen, windmolens of zonnepanelen. Om elektriciteit als groene stroom te mogen verkopen dient een leverancier hier genoeg GvOs (Garantie van Oorsprong) van te bezitten. Als klant kunt u bij uw leveranciers een certificaat opvragen over de herkomst van uw ingekochte stroom.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert het contract/certificaat inzake groene stroom.</p>
7.4.2/A	O	De deelnemer koopt in Europa opgewekte zonne- of windstroom in.	<p>U kunt checken in hoeverre uw stroom ook echt groen is en waar het vandaan komt via de website https://www.hier.nu/groene-stroom-checker. Deze norm wordt behaald als minimaal 80% van de ingekochte groene stroom binnen Europa is opgewekt op basis van zonnepanelen en of windmolens.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert het contract/certificaat inzake groene stroom en/of uw check via de website van Stichting HIER.</p>
7.4.3/A	O	De deelnemer beschikt over minimaal 1 energieopwekkingsysteem dat minimaal 25% van de benodigde hoeveelheid stroom/warmte opwekt.	<p>Het verwarmen en koelen van gebouwen vraagt veel energie. De afgelopen jaren zijn veel technieken ontwikkeld die op meer efficiënte wijze warmte en koude omzetten of produceren. Het toepassen van duurzame technieken en/of technieken voor duurzame energieopwekking draagt ook sterk bij aan het verminderen van de energievraag op basis van fossiele brandstoffen.</p> <p>Hoe minder energie benodigd is, des te minder er opgewekt hoeft te worden. De meest toegepaste strategie om tot energiebesparing te komen heet de Trias Energetica. Op basis van dit principe is de stap naar een energie efficiënter pand mogelijk. De oorspronkelijke vorm van de Trias Energetica is als volgt:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Beperk het energieverbruik; * Gebruik energie uit hernieuwbare bronnen; * Gebruik eindige energiebronnen zo efficiënt mogelijk. <p>Binnen Green Key komen deze drie stappen in verschillende normen aan de orde.</p> <p>Mogelijke energiebesparingssystemen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Warmtekracht koppeling (WKK); * Warmtepomp;

			<ul style="list-style-type: none"> * PV Panelen (zonnepanelen); * Zonneboiler systeem; * Warmte Koude Opslag (WKO); <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de aangegeven systemen en de berekening dat de opbrengst minimaal 25% is.</p>
7.4.4/B	O	De deelnemer beschikt over nog een energieopwekkingsstelsel die minimaal 25% van de benodigde hoeveelheid stroom/warmte opwekt.	<p>Het verwarmen en koelen van gebouwen vraagt veel energie. De afgelopen jaren zijn veel technieken ontwikkeld die op meer efficiënte wijze warmte en koude omzetten of produceren. Het toepassen van duurzame technieken en/of technieken voor duurzame energieopwekking draagt ook sterk bij aan het verminderen van de energievraag op basis van fossiele brandstoffen.</p> <p>Hoe minder energie benodigd is, des te minder er opgewekt hoeft te worden. De meest toegepaste strategie om tot energiebesparing te komen heet de Trias Energetica. Op basis van dit principe is de stap naar een energie efficiënter pand mogelijk. De oorspronkelijke vorm van de Trias Energetica is als volgt:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Beperk het energieverbruik; * Gebruik energie uit hernieuwbare bronnen; * Gebruik eindige energiebronnen zo efficiënt mogelijk. <p>Binnen Green Key komen deze drie stappen in verschillende normen aan de orde.</p> <p>Mogelijke energiebesparingssystemen zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Warmtekracht koppeling (WKK); * Warmtepomp; * PV Panelen (zonnepanelen); * Zonneboiler systeem; * Warmte Koude Opslag (WKO); <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de aangegeven systemen en de berekening dat de opbrengst minimaal 25% is.</p>
7.4.5/A	O	De deelnemer heeft geen aardgas aansluiting.	<p>De elektrificatie van de maatschappij is in volle gang. In Nederland gaan we stap voor stap van het gas af. In 2050 moeten alle gebouwen van het gas af zijn.</p> <p>Naast het oplossen van de aardbevingsproblematiek in het noorden van Nederland draagt elektrificatie ook bij aan de verduurzaming doordat elektriciteit gemakkelijker op te wekken is vanuit duurzame bronnen.</p>

			<p>Controle: Document - de keurmeester beoordeelt de energienota's. Visueel- de keurmeester bekijkt de apparatuur in de technische ruimte(s)</p>
7.6.1/I	O	<p>De deelnemer past in de professionele horecakeuken het volgende toe:</p> <ul style="list-style-type: none"> * een duurzame werkprocedure (SOP) voor het aan/uitzetten van keukenapparatuur (A); * minimaal 3 technische maatregelen die leiden tot minder energieverbruik (B). 	<p>Hoe minder energie er nodig is, des te minder er opgewekt hoeft te worden. De meest toegepaste strategie om tot energiebesparing te komen heet de Trias Energetica. Op basis van dit principe is de stap naar een energie efficiënter pand mogelijk. De oorspronkelijke vorm van de Trias Energetica is als volgt:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Beperk het energieverbruik; * Gebruik energie uit hernieuwbare bronnen; * Gebruik eindige energiebronnen zo efficiënt mogelijk. <p>(A) Binnen Green Key komen deze drie stappen in verschillende normen aan de orde, te beginnen met het opstellen van een duurzame werkprocedure (SOP) voor het aan/uit zetten van de aanwezige apparatuur. Als apparatuur niet aan staat verbruikt het geen energie.</p> <p>(B) Mogelijke toe te passen technieken die leiden tot energiebesparing in de keuken zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Vraag gestuurde afzuiging; * Meerdere lampen met individuele of automatische schakeling bij uitgifte(luik); * Inductie koken; * Sensoren en/of timers op grote stroomvragers (bijv. salamander, grill); * Onderbreking van het koelprogramma door een deurschakeling op de koel- en vriescel. * Maatregelen om het energie- en waterverbruik van de (professionele) vaatwasser te verminderen (zoals hotfill en warmteterugwinning). <p>Voor deze norm is een hulpmiddel beschikbaar.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de werkprocedure (SOP) en de aanwezigheid van de aangegeven systemen. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
7.7.1/A	V	<p>De deelnemer past doelmatig beheer en onderhoud (DBO) toe op de volgende voorzieningen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Installaties voor verwarmen en koelen; • Luchtbehandelssystemen; • Koel- en vriescellen; • Zwembad- en sauna installaties; 	<p>De werking van apparatuur en installaties wordt bepaald door het onderhoud wat er aan gepleegd wordt. Goed onderhouden apparatuur werkt optimaal en verbruikt daardoor minder energie. Is het onderhoud slechter dan neemt het energieverbruik toe.</p> <p>Green Key vraagt voor de controle op Doelmatig Beheer en Onderhoud (DBO) om de aanwezigheid van minimaal <u>de volgende documenten</u> van de genoemde voorzieningen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • onderhoudsplanning; • logboeken en onderhoudsrapporten;

			<ul style="list-style-type: none"> • laatst uitgevoerde groot onderhoud; • leveranciersinformatie, om na te gaan of het onderhoud en beheer doelmatig is (als dit beschikbaar is). <p>De Green Key deelnemer moet daarnaast <u>een systeem</u> hebben om apparatuur en installaties regelmatig te controleren op goede werking. Dit omvat onder meer: controle op lekkende kranen, lekkende toiletten en lekkende zwembaden. Vriescellen/vriezers moeten regelmatig worden ontdooid.</p> <p>Vanwege het specifieke karakter van deze norm is er een Green Key gereedschap beschikbaar. U dient gebruik te maken van het gereedschap 'DBO checklist' als bewijsmateriaal bij deze norm. Green Key documenten zijn te vinden op Mijn Green Key onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Document / Visueel- De keurmeester controleert de aanwezigheid het ingevulde gereedschap 'DBO checklist' en controleert de aanwezigheid van keuringsstickers en/of logboeken en onderhoudsrapporten met betrekking tot onderhoud aan de genoemde apparatuur én let tijdens de rondgang op de aanwezigheid van kieren en naden in de gebouwschil en de conditie van diverse installaties en apparatuur.</p>
7.7.2/B	O	De deelnemer heeft een uitgebreid energieonderzoek uit laten voeren en/of een EPA-U laten vaststellen en werkt actief aan het uitvoeren van de maatregelen.	<p>Een uitgebreid energieonderzoek of het laten vaststellen van een energielabel voor het gebouw gaat altijd vergezeld met bedrijfsspecifieke energiebesparingsadviezen. Uitvoering van deze adviezen vermindert de energievraag van uw bedrijf.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de aanwezigheid van het uitgebreid energieonderzoek of de EPA-U in het systeem. Tevens wordt de MVO actielijst beoordeeld ten aanzien van opname van geadviseerde maatregelen in de lijst.</p>
7.7.3/A	V	De deelnemer past isolatie van de thermische schil toe voor: * ramen (minimaal dubbel glas) * muren (spouwmuurisolatie) * daken	<p>Energiebesparing start met isoleren. Door nieuwe technieken wordt het na-isoleren van gebouwen steeds eenvoudiger. In veel gevallen betreft deze maatregel een investering die zich relatief snel terugverdient. Daarnaast zorgt een goede isolatie voor een hogere comfort beleving en een beter binnenklimaat.</p> <p>Spouwmuurisolatie is alleen van toepassing indien de muren spouwen bevatten.</p> <p>Uitzondering: seizoensgebouwen, monumentale gebouwen en niet verwarmde gebouwen.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de foto's en informatie rondom de gebouwisolatie. De keurmeester keurt indien mogelijk de aanwezigheid van de isolatie.</p>
7.7.5/A	O	De deelnemer past minimaal 2 extra maatregelen toe voor het isoleren van het gebouw.	<p>Door nieuwe technieken wordt het na-isoleren van gebouwen steeds eenvoudiger. In veel gevallen betreft deze maatregel een investering die zich relatief snel terugverdient. Daarnaast zorgt een goede isolatie voor een hogere comfort beleving en een beter binnenklimaat.</p>

			<p>Voorbeelden van extra isolerende maatregelen zijn HR++ glas of een andere maatregel waarbij de Rc waarde hoger ligt dan de norm uit het geldende bouwbesluit</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de foto's en informatie rondom de verbeterde gebouwisolatie. De keurmeester keurt indien mogelijk de aanwezigheid van de isolatie.</p>
7.7.14/A	O	De deelnemer is in de bedrijfsvoering CO2-neutraal.	<p>De toename van CO2 in de atmosfeer is de bepalende factor met betrekking tot de huidige klimaatverandering. CO2 neutraal werken draagt dus sterk bij aan het terugdringen van de CO2 emissie. Aan de norm wordt voldaan indien : 1. er een rapport getoond kan worden waaruit blijkt met welke maatregelen CO2 neutraal werken bereikt kan worden. Dit rapport moet in overeenstemming zijn met scope 1 en 2 van de Greenhouse Gas Protocol Standard. 2. De in het rapport genoemde maatregelen geïmplementeerd zijn.</p> <p>Controle - document en visueel. De keurmeester beoordeelt het aanwezige rapport en controleert de aanwezigheid van genoemde maatregelen.</p>
7.7.15/A	O	De deelnemer biedt gasten/bezoekers de mogelijkheid om minimaal de CO2 uitstoot veroorzaakt door de reis naar en van de locatie te compenseren.	<p>Broeikasgassen zorgen voor opwarming van de aarde. Als we de uitstoot van broeikasgassen niet verminderen is het aan het eind van deze eeuw enkele graden warmer. Dat heeft grote gevolgen voor het klimaat, de natuur en de gezondheid en veiligheid van mensen. Compensatie kan het broeikaseffect helpen verminderen. Gas- en elektriciteitsgebruik en vervoer zorgen allemaal voor uitstoot van het broeikasgas CO2. Uitstoot die niet kan worden vermeden, kan men compenseren. Bijvoorbeeld door bomen te laten planten of projecten voor duurzame energie te steunen.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert het bewijsmateriaal waaruit blijkt dat de CO2 uitstoot is berekend en gecompenseerd.</p>
7.8.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer heeft bovenop de bovenstaande normen nog minimaal 1 maatregel genomen om energie te besparen.	<p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de informatie en de aanwezigheid van de genomen maatregel.</p>

8. Bouwen en Groen

Nr	V/O	Norm	Toelichting
8.1.1/A	O	<p>De deelnemer heeft tijdens nieuwbouw, verbouw of renovatie gekozen voor minimaal 2 bouwmaterialen en/of verf met een milieukeurmerk of hergebruikte bouwmaterialen.</p> <p>en/of</p> <p>De deelnemer heeft sinds de afgelopen keuring een beschikking ontvangen omtrent de EIA en/of MIA-Vamil regeling.</p>	<p>Bouwmaterialen zijn gemaakt van grondstoffen. Sommige bouwmaterialen zijn minder milieubelastend. Ook zijn er bouwmaterialen die eenvoudig herbruikbaar zijn of van een traceerbare bron komen (bijvoorbeeld FSC hout).</p> <p>De overheid stimuleert het gebruik van duurzame materialen c.q. apparatuur via belastingwetgeving (versnelde afschrijvingsregelingen EIA en VAMIL).</p> <p>Authentieke elementen van de lokale cultuur worden meegenomen in de exploitatie en in verband met verbouwingen of bouwwerken.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert het aanwezige bewijsmateriaal (bijv. foto's, contracten) rondom de gebruikte bouwmaterialen of de beschikking op de fiscale regeling. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
8.1.2/B	O	<p>Het gebouw heeft een (inter)nationaal erkend beoordelingssysteem voor 'groen' (duurzaam) bouwen.</p>	<p>Indien tijdens de realisatie van (minimaal het laatst gerealiseerde gebouw) rekening is gehouden met erkende certificatie schema's voor groen/duurzaam bouwen (bijv. Breeam, LEED, DGNB of WELL) en hiervan een certificaat beschikbaar is wordt aan deze norm voldaan.</p> <p>Controle: Document: De keurmeester beoordeelt het certificaat.</p>
8.1.3/B	O	<p>De kwaliteit van de binnenlucht wordt minimaal eens per jaar via meting gecontroleerd.</p>	<p>Luchtkwaliteit kan worden gemeten als het aantal luchtwisselingen per uur, de temperatuur en vochtigheid en/of de hoeveelheid radon, schimmels, stikstofoxiden (NOX), kooldioxide (CO2) en vluchtige organische stoffen (VOS) in de lucht. De bewaakte waarden mogen de door nationale of internationale normen gespecificeerde limieten niet overschrijden. Bij overschrijding van de grenswaarden moeten gerichte acties worden ondernomen om aan de eisen te voldoen. De responsieve acties kunnen zijn het beter ventileren van de kamers door regelmatig ramen te openen, de instellingen van de mechanische ventilatie te wijzigen, het installeren van luchtreinigers of sanitaire voorzieningen. Om aan dit criterium te voldoen, moet in minimaal twee delen van de locatie een regulier monitoringsysteem (minimaal eenmaal per jaar monitoring) worden aangebracht. De temperatuur en luchtvochtigheid moeten continu worden gemeten en vastgelegd. Er moet verder minimaal worden gemeten op fijnstof, CO2 en vluchtige organische stoffen (VOS).</p> <p>Controle: Tijdens de audit presenteert de deelnemer de documentatie met de resultaten van de monitoring van de binnenluchtkwaliteit en eventuele responsieve maatregelen.</p>

8.2.1/A	O	De deelnemer zet zich actief in voor flora en fauna door het substantieel plaatsen of het aanbrengen van minimaal 2 specifieke items.	<p>Aanwezigheid van en diversiteit in flora en fauna zijn belangrijke duurzaamheidswaarden. Iedere organisatie kan daar aan bijdragen door via relatief kleine maatregelen ruimte te bieden aan flora en fauna. Denk bij het realiseren van dergelijke voorzieningen ook na over de beleving en beleefbaarheid. Hiermee creëert u niet alleen meerwaarde voor flora en fauna maar ook voor uw gasten.</p> <p>Mogelijke items zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Insectenhotel; * Bijenstal; * Groendak; * Verticale kruidenwand; * Fauna vriendelijke binnentuin; * Daktuin; * Kruiden- en/of moestuin; * (Verticale) kas; * Vogelnestgelegenheden; * Takkenrillen; * Vlindertuin (min 100 m2); * Wilde bloemenweide ; * Uilenkast. <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de aangegeven items. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
8.2.2/A	O	De deelnemer heeft op het terrein voornamelijk gebiedseigen beplanting, heeft een streefbeeld uitgewerkt én past ecologisch groenbeheer toe.	<p>Veel ondernemers geven aan dat zij de zorg voor natuur en landschap als een belangrijke taak zien en daarmee de gasten en omwonenden van het bedrijf een dienst willen leveren. Een van de manieren om bij te dragen aan natuur en landschap is om op het bedrijf gericht aandacht te besteden aan de aanwezige natuurwaarden en natuurpotentie en deze waar mogelijk te versterken.</p> <p>De deelnemer beschikt over een document (ecologisch plan) waaruit blijkt:</p> <ul style="list-style-type: none"> * dat op het terrein alleen gebiedseigen beplanting aanwezig is; * wat het streefbeeld is; * dat ecologisch groenbeheer toegepast wordt. <p>Onder ecologisch groenbeheer verstaan we in de uitvoering minimaal: geen gebruik van kunstmest, geen gebruik van bestrijdingsmiddelen (niet op onverhard en verhard) en niet bewateren met leidingwater.</p> <p>Vanaf 2016 is het gebruik van bestrijdingsmiddelen buiten de landbouw op een harde ondergrond niet meer toegestaan. Eind 2017 wordt dit verbod uitgebreid naar onverharde terreinen buiten de landbouw - Meer informatie</p>

			<p>via: http://www.greendeals.nl/gd-188-recreatie/#sthash.ZC2tV2Cy.sMqzjg0Z.dpuf</p> <p>Een duurzaam groenbeheerplan omvat minimaal informatie over het beperken van maaien, het toepassen van inheemse beplanting, het omvormen van 'natuur-arme' plekken naar 'natuur-rijke' plekken en het maximaliseren van hemelwater gebruik.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de aanwezigheid en de inhoud van het document en de uitvoering.</p>
8.2.8/A	O	De deelnemer heeft een 'Mini Bos' aangelegd.	<p>Een 'Mini Bos' is een dicht, inheems bos ter grootte van een tennisbaan (+/- 200m²). De diversiteit aan boom- en plantensoorten stimuleert de biodiversiteit door vogels, insecten en kleine zoogdieren aan te trekken.</p> <p>Richtlijnen voor een mini bos:</p> <ul style="list-style-type: none"> *Minimaal 200m²; *Alleen inheemse bomen en struiken; zoek naar de meest voorkomende inheemse soorten in het gebied; *Minimum aantal van 25 verschillende bomen en plantensoorten samen; *3 bomen per m²; *Geef de geplante bomen de ruimte om minimaal 10 jaar ongestoord te groeien; *Dode bomen en omgevallen hout blijven op de grond liggen. Snoei afval wordt op andere locaties in het park gebruikt (bijv. bij takkenrillen); *Het bos is minimaal 4 meter breed over de volle lengte van het bos, zonder onderbrekingen (zoals een pad); *Het bos bevat een laag bodembedekking van organisch materiaal (zoals stro) van minimaal 15 cm diep; *Afgesloten met een hek voor de eerste twee jaar om de jonge bomen te beschermen. <p>Controle: De keurmeester controleert de aanwezigheid van het mini bos en of de richtlijnen voldoende zijn opgevolgd. Hulpmiddel hierbij is het handboek Tiny Forest van IVN.</p>
8.4.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer past nog minimaal 1 bouw materiaal toe met een milieukeurmerk tijdens nieuwbouw, verbouw of renovatie of heeft nog minimaal 1 'Groen' item substantieel toegepast t.b.v. flora en fauna.	<p>Geef hier aan welke extra duurzame bouwmaterialen u gebruikt heeft of welke extra groen item u heeft toegepast.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de omschreven bouwmaterialen.</p>

9. Mobiliteit

Nr	V/O	Norm	Toelichting
9.1.1/A	V	<p>De deelnemer communiceert de bereikbaarheid met het openbaar vervoer duidelijk op de website.</p> <p>en</p> <p>De deelnemer heeft informatie over het gebruik van het lokale openbaar vervoer beschikbaar.</p>	<p>De CO2 uitstoot per persoon ligt bij gebruik van het openbaar vervoer lager dan bij het gebruik van een auto. Door gasten te stimuleren om het openbaar vervoer te gebruiken zal de milieubelasting lager zijn.</p> <p>Communicatie over en de beschikbaarheid van informatie rondom de bereikbaarheid van de organisatie met het openbaar vervoer verlaagt de drempel om hier gebruik van te maken.</p> <p>Indien de locatie niet met het openbaar vervoer bereikbaar is vervalt deze norm</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert op de aanwezigheid van informatie over het openbaar vervoer op de website en op de locatie.</p>
9.1.2/A	O	<p>De deelnemer heeft oplaadpunten voor elektrische auto's.</p>	<p>Elektrisch vervoer is minder milieubelastend (geen uitstoot CO2, NOx en fijn stof) dan vervoermiddelen die gebruik maken van conventionele brandstoffen zoals benzine of diesel.</p> <p>Door het aanbieden van elektrische oplaadpunten voor auto's stimuleert de deelnemer het gebruik van elektrische auto's en zal de milieubelasting van deze gasten lager zijn.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van oplaadpunten voor elektrische auto's.</p>
9.1.4/B	O	<p>De deelnemer werkt samen met een taxicentrale waarvan het wagenpark volledig op duurzame brandstoffen rijdt.</p>	<p>Steeds meer taxicentrales verduurzamen hun wagenpark. Door samen te werken met taxicentrales met een duurzaam wagenpark wordt de milieubelasting van uw gasten kleiner.</p> <p>Voorbeelden van alternatieve brandstoffen zijn o.a. elektriciteit of waterstof. Hybride voertuigen vallen niet onder deze norm.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer neemt een document op in het digitale archief waaruit blijkt dat ze gebruik maken van taxicentrales waarvan het wagenpark volledig op duurzame brandstof rijdt.</p>
9.1.8/A	O	<p>De deelnemer heeft oplaadpunten voor elektrische fietsen.</p>	<p>Elektrisch vervoer is minder milieubelastend (geen uitstoot CO2, NOx en fijn stof) dan vervoermiddelen die gebruik maken van conventionele brandstoffen zoals benzine of diesel.</p> <p>Door het aanbieden van elektrische oplaadpunten voor fietsen stimuleert de deelnemer het gebruik van elektrische</p>

			<p>fietsen <u>ten opzichte van het gebruik van auto's</u> en zal de milieubelasting van deze gasten <u>tijdens het verblijf</u> lager zijn.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van oplaadpunten voor elektrische fietsen.</p>
9.2.1/H	O	Medewerkers worden door minimaal 3 maatregelen gestimuleerd duurzaam vervoer te gebruiken.	<p>De milieubelasting per persoon bij gebruik van openbaar vervoer en fietsgebruik ligt lager dan bij het gebruik van auto's. Door medewerkers te stimuleren om met het openbaar vervoer en/of met de fiets naar het werk te komen, wordt hun milieubelasting gereduceerd.</p> <p>Voorbeelden zijn het stimuleren van fietsen en het gebruik maken van het openbaar vervoer onder gasten en medewerkers. Dit kan o.a. zijn het vergoeden van een NS abonnement, het demotiveren van het gebruik van de auto op het eigen terrein en daarbuiten, het gebruik van een elektrische golfkar op locatie, het alleen aanbieden van elektrische leaseauto's, een fietsplan voor de medewerkers of het niet vergoeden van parkeerkosten voor medewerkers.</p> <p>Controle: Document - De deelnemer neemt een document op in het digitale archief waaruit blijkt dat de deelnemer het gebruik van fietsen en openbaar vervoer en van medewerkers naar het werk stimuleert.</p>
9.3.1/A	O	De deelnemer werkt samen met minimaal 2 leveranciers die bewust hun CO2 uitstoot ten aanzien van transport proberen te verkleinen.	<p>Het reduceren van de transportkilometers en van de CO2 uitstoot van leveranciers zorgt voor een lagere milieubelasting.</p> <p>Bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Koelwagens maken gebruik van dieselgeneratoren, door zonnepanelen op de wagens te plaatsen wordt het dieselverbruik verminderd. • Gebruik maken van combitransporten voor leveringen. • De leverancier vervoert haar producten ongemotoriseerd of met elektrisch vervoer. <p>Controle: Document - De deelnemer neemt documentatie op waaruit blijkt dat twee of meerdere leveranciers van de deelnemer elektrisch of ongemotoriseerd leveren.</p>
9.4.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer heeft nog minimaal 1 maatregel genomen om de mobiliteit van gasten, medewerkers of leveranciers te verduurzamen.	<p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert tijdens de rondgang op de locatie de maatregel die de deelnemer heeft genomen om de mobiliteit van gasten, medewerkers of leveranciers te verduurzamen.</p>

10. Eten en Drinken

Nr	V/O	Norm	Toelichting
10.1.1/I	V	<p>De deelnemer biedt in het restaurant minimaal de onderstaande producten met een duurzaam keurmerk aan:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 3 items zuivelproducten • 2 items groente en/of fruit • minimaal 1 rode wijn en 1 witte wijn • koffie én thee	<p>De aandacht voor eerlijk en verantwoorde voeding groeit gestaag. De verkoop van biologische- en Fairtrade producten stijgt jaarlijks. Biologische producten zijn voorzien van een keurmerk van instituut Skal en geproduceerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • met respect voor de natuur en de dieren • zonder chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest • zonder preventieve antibiotica <p>Fairtrade is een term die wordt gehanteerd als beschrijving van internationale handel die gericht is op duurzame ontwikkeling in ontwikkelingslanden, met name bij de export naar rijkere westerse landen. Fairtrade duidt op een streven om bijvoorbeeld koffieboeren, cacaoboeren of bananenboeren in Latijns-Amerika, Afrika en Zuidoost-Azië voor hun exportproducten een reële prijs te geven die in verhouding staat tot de werkelijke productiekosten en niet een prijs die wordt bepaald door de verhoudingen op de internationale markt. Aan Fairtrade producten worden daarnaast strengere milieueisen gesteld.</p> <p>Onder zuivelproducten verstaan wij onder andere melk, boter, yoghurt, kaas, roomijs, kwark. Voor eieren geldt: minimaal vrije uitloop of ei-code 0 of 1. Zuivelproducten die 100% plantaardig zijn (bijvoorbeeld plantaardige yoghurt of boter) worden ook goedgekeurd binnen deze norm (als maximaal 1 duurzaam zuivel item).</p> <p>Alle producten dienen onderdeel te zijn van het structurele aanbod van de deelnemer.</p> <p>Vanwege het specifieke karakter van een aantal normen in dit hoofdstuk is een Green Key document beschikbaar. Bij deze norm dient u gebruik te maken van het document 'Inventarisatie - Eten en drinken RESTAURANT'.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert of het gereedschap is gebruikt en bekijkt tijdens de rondgang de aanwezigheid van de genoemde producten op de menukaart, inkoopfacturen en/of in het magazijn.</p>
10.1.2/I	O	<p>De deelnemer biedt minimaal 2 items biologische en/of Fairtrade vruchtensappen en/of frisdranken aan de gasten aan.</p>	<p>De aandacht voor eerlijk en verantwoorde voeding groeit gestaag. De verkoop van biologische- en Fairtrade producten stijgt jaarlijks. Biologische producten zijn voorzien van een keurmerk van instituut Skal en geproduceerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • met respect voor de natuur en de dieren • zonder chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest

			<ul style="list-style-type: none"> • zonder preventieve antibiotica <p>Fairtrade is een term die wordt gehanteerd als beschrijving van internationale handel die gericht is duurzame ontwikkeling in ontwikkelingslanden, met name bij de export naar rijkere westerse landen. Fairtrade duidt op een streven om bijvoorbeeld koffieboeren, cacaoboeren of bananenboeren in Latijns-Amerika, Afrika en Zuidoost-Azië voor hun exportproducten een reële prijs te geven die in verhouding staat tot de werkelijke productiekosten en niet een prijs die wordt bepaald door de verhoudingen op de internationale markt. Aan Fairtrade-producten worden daarnaast strengere milieueisen gesteld.</p> <p>Vanwege het specifieke karakter van een aantal normen in dit hoofdstuk is een Green Key document beschikbaar. Bij deze norm kunt u gebruik maken van het document 'Hulpmiddel - Eten en drinken'. Wenst u het document ook als bewijsmateriaal te gebruiken dan kunt u het document uploaden bij de eerste norm van deze DoeHetZelf-keuring of u legt het document klaar ter inzage. Green Key documenten zijn te vinden op 'Mijn Green Key' onder de knop Gereedschappen.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert tijdens de rondgang de aanwezigheid van de genoemde producten op de menukaart, inkoopfacturen en/of in het magazijn.</p>
10.1.3/N	O	De deelnemer koopt minimaal 1 item biologisch en/of Fairtrade vruchtensappen en/of frisdrank in.	<p>Biologische producten zijn voorzien van een keurmerk van instituut Skal en geproduceerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • met respect voor de natuur en de dieren • zonder chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest • zonder preventieve antibiotica <p>Fairtrade is een term die wordt gehanteerd als beschrijving van internationale handel die gericht is duurzame ontwikkeling in ontwikkelingslanden, met name bij de export naar rijkere westerse landen. Fairtrade duidt op een streven om bijvoorbeeld koffieboeren, cacaoboeren of bananenboeren in Latijns-Amerika, Afrika en Zuidoost-Azië voor hun exportproducten een reële prijs te geven die in verhouding staat tot de werkelijke productiekosten en niet een prijs die wordt bepaald door de verhoudingen op de internationale markt. Aan Fairtrade-producten worden daarnaast strengere milieueisen gesteld.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert tijdens de rondgang de aanwezigheid van de genoemde producten op de menukaart, inkoopfacturen en/of in het magazijn.</p>
10.1.4/I	O	De deelnemer serveert in het restaurant minimaal 2 soorten biologisch brood.	<p>De aandacht voor eerlijk en verantwoorde voeding groeit gestaag. De verkoop van biologische- en Fairtrade producten stijgt jaarlijks. Biologische producten zijn voorzien van een keurmerk van instituut Skal en geproduceerd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • met respect voor de natuur en de dieren • zonder chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest • zonder preventieve antibiotica

			<p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert tijdens de rondgang de aanwezigheid van de producten op de menukaart, inkoopfacturen en/of in het magazijn.</p>
10.2.1/1	O	De deelnemer koopt structureel minimaal 2 vleesitems in met minimaal Beter Leven 1-ster.	<p>Het Beter Leven keurmerk is een label met maximaal 3 sterren dat op steeds meer verpakkingen van vlees, kip en eieren te vinden is. Hoe meer sterren, hoe beter het leven van de dieren is geweest. Het Beter Leven keurmerk is eigendom van de Dierenbescherming. Controles worden door onafhankelijke professionals uitgevoerd. Vanwege het specifieke karakter van een aantal normen in dit hoofdstuk is een Green Key document beschikbaar. Voor deze norm kunt u gebruik maken van het document 'Inventarisatie - Eten en drinken'. Wenst u het document ook als bewijsmateriaal te gebruiken dan kunt u het document uploaden bij de eerste norm van deze DoeHetZelf-keuring of u legt het document klaar ter inzage. Green Key documenten zijn te vinden op 'Mijn Green Key' onder de knop Gereedschappen. Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de genoemde producten op de menukaart, inkoopfacturen en/of in het magazijn. De deelnemer zorgt dat de genoemde producten eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
10.4.1/1	O	De deelnemer koopt minimaal 6 lokale producten in. De grondstoffen dienen lokaal te zijn en de productie/verwerking dient lokaal plaats te vinden.	<p>Lokaal geproduceerde producten zijn voorzien van het keurmerk 'Erkende Streekproduct' of zijn afkomstig binnen een straal van 50KM van de locatie van de deelnemer.</p> <p>Doordat zowel de grondstoffen als de fabricage van de producten in één en dezelfde regio plaatsvinden is de milieubelasting (food Miles) van het product lager.</p> <p>Het keurmerk 'Erkend Streekproduct' is een onafhankelijk Nederlands keurmerk. Om in aanmerking te komen voor het keurmerk moeten de producten voldoen aan de volgende eisen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. er is een duidelijk omschreven productiegebied: de streek 2. de grondstoffen zijn afkomstig uit de streek 3. de bewerking en verwerking vindt plaats in de streek 4. producten en grondstoffen worden op een maatschappelijk verantwoorde wijze geproduceerd. <p>De stichting Streekeigen Producten Nederland (SPN) waarborgt de naleving van de gestelde eisen. Hiertoe wordt onafhankelijke controle georganiseerd. Kijk voor meer informatie op www.erkendstreekproduct.nl</p> <p>De kracht van een lokaal product is dat het product zelf of de grondstoffen (samengesteld product) afkomstig zijn uit dezelfde regio van de deelnemer. Ook de productie heeft in dezelfde regio plaatsgevonden.</p> <p>Uitgangspunt is dat producten bij directe levering aantoonbaar niet meer dan 50 kilometer aan transportkilometers hebben gehad.</p> <p>Alle lokale producten die aantoonbaar een hoge milieubelasting hebben, (deels) geproduceerd zijn in andere regio's of</p>

			<p>waarbij het dierenwelzijn aantoonbaar in het geding is worden uitgesloten van deze norm.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de genoemde streekproducten op de menukaart, de voorraadmagazijnen en/of de inkoopfacturen. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
10.5.1/I	O	De deelnemer stimuleert het gebruik van kraanwater in haar restaurants en zalen door gebruik te maken van een eigen tapwatersysteem en/of het aanbieden van kraanwater (en communiceert hierover).	<p>Kraanwater uit Nederland is van hoge kwaliteit. Steeds meer gasten hebben een voorkeur voor kraanwater boven bronwater.</p> <p>Kraanwater heeft een lagere milieubelasting dan bron- en mineraalwater in een glazen of plastic fles. Een deel van de hogere milieubelasting van bron- en mineraalwater komt voort uit het transportkilometers van het verpakte product naar de locatie en de lege verpakkingen van de locatie. Door kraanwater aan te bieden worden deze transportkilometers voorkomen.</p> <p>Indien de deelnemer kraanwater aanbiedt dan dienen ze dit duidelijk te communiceren naar de gasten.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van een tapwatersysteem en/of het aanbieden van kraanwater via de menukaart.</p>
10.6.2/M	V	De deelnemer serveert dagelijks minimaal 1 vegetarische/veganistische snack, soep, broodje en salade.	<p>De veehouderij (die vlees produceert) stoot broeikasgassen uit, verbruikt veel water, neemt wereldwijd veel ruimte in beslag door de teelt van veevoer en kan een mestprobleem veroorzaken. Minder vlees eten is de meest effectieve manier om deze milieubelasting tegen te gaan.</p> <p>De vleesconsumptie in Nederland is na een ruime halve eeuw van groei, sinds enkele jaren aan het dalen. Met name het aantal parttime vegetariërs neemt toe. Door het aanbieden van vegetarische producten speelt de deelnemer in op een toenemende behoefte van gasten en reduceren zij hun milieubelasting.</p> <p>Indien de deelnemer alleen een kleine menukaart heeft met maximaal 3 voor- en hoofdgerechten, dan volstaat het ook als er minimaal 1 vegetarisch/vegan lunchgerecht en minimaal 1 vegetarisch/vegan voor- en hoofdgerecht serveert.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert tijdens de rondgang de menukaart, de voorraadmagazijnen en/of de inkoopfacturen op de aanwezigheid van vegetarische/vegan gerechten. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
10.7.1/I	V	De deelnemer communiceert op het buffet en/of op de menukaart over de duurzaamheid van de producten/gerechten.	<p>Door via kaartjes op het buffet en/of de menukaart te communiceren over de duurzaamheid van de producten (bijvoorbeeld over de biologisch en/of fairtrade), kunnen gasten een bewuste keuze maken voor een duurzaam product. Daarnaast leert de praktijk dat verantwoorde producten op de kaart van grote invloed is op de beleving van duurzaamheid binnen een horecagelegenheid.</p> <p>De communicatie kan plaatsvinden via een (algemene) tekst (kaartjes bij het buffet of op de menukaart) of op basis van</p>

			<p>pictogrammen.</p> <p>Voor het gebruik van externe pictogrammen is het verstandig om contact op te nemen met de eigenaar van het keurmerk/ pictogram om de gebruiksregels van de pictogrammen te achterhalen.</p> <p>Indien een deelnemer kiest voor een algemene duurzaamheidstekst op de menukaart dan dient de tekst aan te sluiten bij de inhoud van de menukaart.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de menukaart op de aanwezigheid van communicatie over de duurzaamheid van de producten.</p>
10.9.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer heeft bovenop de bovenstaande normen nog minimaal 3 verantwoorde, circulaire en/of duurzame Food & Beverage producten ingekocht.	Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de producten op de menukaart, inkoopfacturen en/of in het magazijn.

11. Inkoop

Nr	V/O	Norm	Toelichting
11.1.1/B	O	<p>De deelnemer heeft een duurzaam inkoopbeleid opgesteld met daarin duurzame inkoopvoorwaarden. Dit document is gecommuniceerd naar leveranciers en bevat minimaal de volgende afspraken:</p> <ul style="list-style-type: none"> - minimaliseren van het aantal drops van leveranciers; - het niet laten draaien van de motoren van de vrachtwagens tijdens de levering; - het terugdringen van plastic items of plastic verpakkingen; - het terugdringen van onnodige verpakkingen; - het aanbieden van duurzame producten; - het retour nemen van items na gebruik (circulariteit).	<p>Veel afval bestaat uit verpakkingsmaterialen die door uw leveranciers worden geleverd. Ook leveranciers maken steeds meer werk van verduurzaming. Deelnemers kunnen leveranciers positief stimuleren na te denken over duurzame alternatieven en werkwijze door actief eisen te stellen aan de wijze van verpakken, het aanbod en wijze van aanleveren.</p> <p>Controle: Document - De keurmeester controleert de aanwezigheid, inhoud en communicatie rondom het duurzaam inkoopbeleid en de 5 producten die geleverd worden in retourverpakkingen.</p>
11.1.2/B	O	<p>De deelnemer verkoopt in de non-food shop minimaal 4 duurzame producten.</p>	<p>Veel deelnemers hebben een shop met non-food producten (met bijvoorbeeld ansichtkaarten, kleding, souvenirs, dagelijkse benodigdheden, etc.). Voorbeelden van duurzame non-food producten zijn producten met een milieukeurmerk (EU Ecolabel, FSC, Fairtrade, etc.) of producten gemaakt door mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.</p> <p>Controle: Visueel - de keurmeester controleert de aanwezigheid van de producten in de shop</p>
11.2.1/A	V	<p>De deelnemer koopt alleen duurzaam printerpapier, toiletpapier en handdoekrollen in met 1 van de volgende keurmerken:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Europees Ecolabel * Nordic Swan * Blaue Engel	<p>Bij de productie van papier en karton wordt naast hout relatief veel water en energie gebruikt. De gevraagde keurmerken beloven een aantoonbaar geringere milieubelasting gedurende de gehele levenscyclus van het product vergeleken met andere producten zonder deze keurmerken.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de afbeelding van het keurmerk op de verpakking.</p>

11.2.2/A	O	De deelnemer koopt geen drukwerk in of alleen drukwerk met 1 van de volgende keurmerken: * Europees Ecolabel * Nordic Swan * Blaue Engel	Bij de productie van papier en karton wordt naast hout relatief veel water en energie gebruikt. De gevraagde keurmerken staan voor een aantoonbaar geringere milieubelasting gedurende de gehele levenscyclus van het product vergeleken met producten zonder deze keurmerken. Controle: Visueel - De keurmeester controleert de afbeelding van het keurmerk op de verpakking.
11.2.3/B	V	De deelnemer heeft minimaal 6, van de in de toelichting beschreven, maatregelen genomen om het papier verbruik te minderen.	Het gebruik van papier gaat ten kosten van bomen. Tegenwoordig kunnen veel zaken prima digitaal geregeld worden, zodat het papierverbruik wordt gereduceerd. Beschrijf in de toelichting welke processen en/of documenten u heeft gedigitaliseerd. De mogelijke genomen maatregelen zijn: <ul style="list-style-type: none"> - Facturatie is volledig digitaal - Roosters zijn volledig digitaal - Loonstrookjes zijn volledig digitaal - Handboek voor medewerkers is volledig digitaal - Interne communicatie naar medewerkers is volledig digitaal - Reserveringsbevestiging naar gasten is volledig digitaal - Parkeertickets zijn volledig digitaal - Housekeeping lijsten zijn volledig digitaal - Guest Directory op de gastenkamer is volledig digitaal - Systematiek rondom interne meldingen van technische gebreken en te nemen acties is volledig digitaal - Banqueting communicatie sales en keuken is volledig digitaal - Overdrachtscommunicatie (bijvoorbeeld overdracht night shifts) is volledig digitaal Controle: Visueel - De keurmeester controleert de beschrijving van de genomen maatregelen en doet een praktische steekproef op locatie.
11.3.1/A	V	De deelnemer koopt alleen disposables van hernieuwbare grondstoffen in of gebruikt geen disposables.	Verantwoorde wegwerpartikelen zijn gemaakt van hernieuwbare grondstoffen (bijvoorbeeld hout of bamboe). Onder deze norm vallen minimaal: bestek, borden, bekertjes (o.a. koffie, limonade, water), roerstokjes, tassen, wattenstaafjes, rietjes en snack verpakkingen. Controle: Visueel - De keurmeester controleert de producten en eventueel de omverpakkingen van de wegwerpartikelen. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.
11.4.1/A	V	De deelnemer koopt alleen schuimbrandblussers gevuld met biologisch afbreekbaar blusschuim en een milieukeurmerk in.	De materialen waaruit schuimblussers met een milieukeurmerk zijn opgebouwd kunnen na inlevering milieuvriendelijk worden her verwerkt. Schuimblussers met een milieukeurmerk zijn gevuld met een niet toxisch en zeer snel biologisch afbreekbaar blusschuim.

			<p>Zolang nog niet alle brandblussers aan de norm voldoen, dient in de MVO-actielijst te zijn opgenomen wanneer de vervanging plaats zal vinden.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert steekproefsgewijs een aantal blussers op aanwezigheid van het keurmerk. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
11.4.2/A	O	De deelnemer heeft minimaal 2 interieur items in gebruik van Fairtrade gecertificeerd, hergebruikt of gerecycled materiaal of interieur dat is gemaakt van FSC/PEFC gecertificeerd hout of bamboe.	<p>Door gebruik te maken van gerecycled of hergebruikte materialen wordt het gebruik van nieuwe (schaarse) grondstoffen gereduceerd. Door te kiezen voor FSC/PEFC gecertificeerd hout wordt de onnodige kap van (oer)bossen tegengegaan. Onder interieur items vallen o.a. meubels, aankleding (behang, gordijnen) en decorstukken.</p> <p>Controle: Document - de deelnemer voegt eigen bewijsmateriaal toe waaruit blijkt dat het product Fairtrade gecertificeerd is of waaruit blijkt dat het interieur is gemaakt van FSC gecertificeerd hout.</p>
11.4.8/G	O	De deelnemer neemt op de vergaderlocatie minimaal 2, van de in de toelichting genoemde, duurzame maatregelen.	<p>Tijdens vergaderingen ontstaat vaak veel onnodig afval. Voorkom afval door bepaalde items niet, minder, anders of duurzamer aan te bieden. Papieren flip-overs of blocnotes moeten voldoen aan het Europees Ecolabel, Nordic Swan of Blaue Engel.</p> <p>Mogelijke maatregelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Duurzame stiften van gerecycled materiaal; - Duurzame pennen of potloden van gerecycled materiaal; - Geen gebruik van bloknoten of bloknoten met een milieukeurmerk; - Geen gebruik van papieren flip-overs of flip-overs met een milieukeurmerk; - Geen gebruik van per stuk verpakte snoepjes. <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de aanwezigheid van de items op locatie.</p>
11.5.1/A	O	BONUSNORM: De deelnemer koopt bovenop de bovenstaande normen nog minimaal 2 non-food product structureel verantwoord in.	<p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de keurmerken op en/of duurzaamheidsaspecten van het product.</p>

12. Textiel

Nr	V/O	Norm	Toelichting
12.4.1/H	O	De deelnemer heeft alle standaard kledingstukken van de medewerkers ingekocht bij leveranciers / afgenomen van producenten die een gedragscode hebben ondertekend rondom de controle en transparantie op goede productie- en arbeidsomstandigheden.	<p>Steeds meer producenten en leveranciers vinden het belangrijk dat hun kleding onder betere en controleerbare arbeidsomstandigheden zijn geproduceerd. Door het ondertekenen van een gedragscode commiteert de producent/leverancier zich aan de criteria van de code. De normen voor deze gedragscodes verschillen en ook de manier van controleren verschilt per code. Enkele gedragscodes die boven de andere uit steken zijn: Fair Wear Foundation, Fairtrade, GOTS, Made By, SA 8000, ETI (Ethical Trade Initiative), WRC (Workers Right's Consortium), FLA (Fair Labour Association), WRAP en BSCI.</p> <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de labels van de kledingstukken. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
12.4.2/H	O	De deelnemer koopt minimaal 1 item bedrijfskleding in voorzien van een duurzaamheidskeurmerk.	<p>Voor de productie van katoen is veel landbouwgrond, water en bestrijdingsmiddel nodig. Door te kiezen voor katoen uit een biologische en/of fairtrade productieketen is een eerlijke prijs voor boeren en/of een milieuvriendelijke katoenteelt gegarandeerd. Keurmerken spelen een belangrijke rol in de controle op het productieproces en de herkomst van de verantwoorde grondstoffen.</p> <p>Deze norm omvat o.a. de volgende kleding items:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Polo's * Broeken * Blouses * Koksbus * Sloof <p>Controle: Visueel - De keurmeester controleert de labels van de bedrijfskleding. De deelnemer zorgt dat de items eenvoudig toegankelijk zijn.</p>
12.4.3/H	O	De deelnemer zamelt bedrijfskleding als aparte afvalfractie in en zorgt voor een circulaire nieuwe bestemming.	<p>Voor de productie van bedrijfskleding is door het gebruik van katoen veel landbouwgrond, water en bestrijdingsmiddelen nodig. Door bedrijfskleding apart in te zamelen en circulaire te laten verwerken en/of herbestemmen, zorgt de deelnemer ervoor dat er minder nieuwe grondstoffen gebruikt hoeven te worden.</p> <p>Het inzamelen en circulair verwerken hiervan staat in de kinderschoenen, ga in gesprek met organisaties in uw keten over het circulair maken van deze afvalstroom. Denk hierbij aan:</p>

			<ul style="list-style-type: none"> * het retourneren van de bedrijfskleding aan de leverancier; * het doneren van bedrijfskleding aan maatschappelijke organisaties; * het inleveren van bedrijfskleding in kledingbakken voor het goede doel; * het aanleveren bij uw afvalverwerker. <p>Controle: Visueel/Document - De keurmeester controleert op locatie de inzameling van de bedrijfskleding en het bewijs dat de bedrijfskleding apart is afgevoerd voor circulaire verwerking.</p>
12.6.1/H	O	BONUSNORM: De deelnemer koopt bovenop de bovenstaande normen nog minimaal 1 textiel product structureel verantwoord in.	Controle: Visueel - De keurmeester controleert de labels van het product.